

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

RIMANTĖ MOTUZAITĖ
Magistro nuolatinių studijų
Civilinės justicijos programos
II kurso studentė

LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA LAIDAVIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ SRITYJE:
PROBLEMINIAI ASPEKTAI
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. Dr. V. Bitė

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. LAIDAVIMAS KAIP PRIEVOLIŲ ĮVYKDYMO UŽTIKRINIMO BŪDAS	7
1.1. Prievolių įvykdymo užtikrinimas ir jo būdai pagal teismų praktiką	7
1.2. Laidavimo sutarties samprata ir charakteristika teismų praktikoje	9
1.2.1. Laiduotojo prievolės solidarumas ir jo aiškinimas teismų praktikoje	15
1.2.2. Laiduotojo prievolės akcesoriškumas ir jo aiškinimas teismų praktikoje	16
2. TEISMŲ PRAKTIKA DĖL PROBLEMINIŲ LAIDAVIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ ASPEKTŲ	19
2.1. Laidavimo atsiradimo pagrindai pagal teismų praktiką	19
2.2. Laidavimo santykių kvalifikavimo ir atribojimo nuo kitų civilinių teisinių santykių problematika teismų praktikoje	20
2.3. Teismų praktika dėl laiduotojo atsakomybės apimties ir jos formavimasis	25
2.3.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos išaiškinimas dėl skolininko bankroto įtakos laiduotojo prievolės apimčiai	26
2.3.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos išaiškinimas dėl skolininko bankroto įtakos laiduotojo prievolės apimčiai	30
2.4. Laidavimo ir hipotekos (įkeitimo) santykio aiškinimas teismų praktikoje	37
2.5. Laiduotojo dalyvavimo skolininko bankroto byloje problematika teismų praktikoje	40
2.6. Laidavimo pabaiga pagal teismų praktiką	41
2.6.1. Laidavimo pasibaigimas likvidavus ir išregistravus skolininką	41
2.6.2. Laidavimo pasibaigimas iš esmės pasikeitus prievolei	45
2.6.3. Terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigos problematika	46
2.7. Laiduotojo atleidimo nuo atsakomybės aiškinimas teismų praktikoje	50
IŠVADOS	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Paskutiniuosius kelerius metus vieni dažniausiai teismams tekdavusių nagrinėti ginčų buvo ginčai tarp kreditorių ir laiduotojų. Ginčų, kilusių iš laidavimo teisinių santykių, ženkliai padaugėjo po 2008 – 2009 m. šalies ekonomiką apėmusios krizės. Iki šios krizės, t. y. ekonomikos pakilimo laikotarpiu, kredito įstaigos pakankamai nesunkiai išduodavo kreditus, o verslas plačiai tuo naudojosi. Įmonių akcininkai, vadovai ir (ar) kiti kreditų išdavimu suinteresuoti asmenys net nesusimąstydami ir juo labiau nesigilindami į laidavimo esmę bei galimas pasekmes laiduodavo kredito įstaigoms už įmonių skolininkų prisiimtų prievolių tinkamą įvykdymą. Laidavimo sutartis buvo suprantama tiesiog kaip vienas iš daugybės „priedų“ prie kreditavimo, lizingo ar kitos sutarties. Prasidėjus ekonominiam sunkmečiui ir įmonėms skolininkėms susidūrus su pirmosiomis finansinėmis problemomis, laiduojama buvo jau suvokiant ir numatant gresiančias neigiamas pasekmes, tačiau mėginant apsaugoti verslą nuo didesnių finansinių problemų ir, laidavimo pagalba, siekiant, pavyzdžiui, prasižesti arba atsidėti kredito grąžinimo ar įmokų pagal lizingo sutartį mokėjimo terminus. Įmonėms skolininkėms nebepajėgiant vykdyti prisiimtų piniginių prievolių kredito įstaigoms, pastarosios, savaime suprantama, ėmė gręžtis į laiduotojus. Ne vienam iš jų buvo pateiktas reikalavimas sumokėti šimtą tūkstančių, o kitą kart ir milijoninę sumą. Laidavę asmenys, ypač fiziniai asmenys, neturėdami finansinių galimybių geranoriškai įvykdyti tokio masto prievolių arba, nors ir turėdami galimybes, tačiau siekdami piktybiškai išvengti jų vykdymo, ėmė įvairiais aspektais kvestionuoti laidavimo prievoles teismuose. Didelius piniginius ir žmogiškųjų išteklių resursus turinčių komercinių bankų, lizingo įmonių ir kitų finansų sektoriaus įmonių „kova“ su viską praradusiais laiduotojais susilaukė nemažo atgarsio tiek verslo aplinkoje, tiek masinėse informavimo priemonėse.

Šiame ekonominiame, socialiniame ir teisiniame kontekste svarbiausias vaidmuo, žinoma, teko teismams, sprendusiems kreditorių ir laiduotojų ginčus ir formavusiems teisminę laidavimo teisinių santykių praktiką. Ypač daug probleminių laidavimo normų aiškinimo ir taikymo klausimų kildavo tais atvejais, kuomet įmonei skolininkei būdavo iškeliami bankroto byla ir pradedamos bankroto procedūros. Visa tai pagrindžia šio mokslinio tiriamojo darbo aktualumą.

Iki šios dienos teismai išnagrinėjo daugybę bylų, kuriose buvo sprendžiami ginčai, kilę iš laidavimo teisinių santykių. Ne vienas tokių ginčų pasiekė ir Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, kurio kasacine tvarka išnagrinėtose bylose buvo suformuluoti reikšmingi laidavimo institutų reglamentuojančių teisės normų išaiškinimai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė įvairiais problemineis laidavimo teisinių santykių klausimais, tame tarpe dėl pačios laidavimo sampratos,

dėl laidavimo ir kitų prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų, visų pirma, hipotekos (įkeitimo), santykio, dėl laiduotojo prievolės akcesoriškumo, dėl laiduotojo solidariosios pareigos, dėl laidavimo pabaigos, dėl kreditoriaus teisių ir skolininko bei laiduotojo prievolės apimties skolininkui iškelus bankroto bylą ir t.t.

Šio magistro baigiamojo darbo **objektas** yra Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹ (toliau tekste gali būti vadinama „Civilinis kodeksas“) 6 knygos V skyriaus antrajame skirsnyje įtvirtintų teisės normų, reguliuojančių laidavimo teisinius santykius, aiškinimas ir taikymas teismų praktikoje, suformuotoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo. Būtent Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kaip vienintelė kasacinė instancija Lietuvoje, formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką, aiškinant ir taikant įstatymus bei kitus teisės aktus. Lietuvos apeliacinio teismo teisės normų aiškinimas ir taikymas praktikoje tam tikra apimtimi taip pat yra šio mokslinio tiriamojo darbo objektas, kadangi, viena vertus, jos analizė yra reikšminga siekiant išsiaiškinti, ar Lietuvos apeliacinis teismas vadovaujasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais, kita vertus, ji pati yra reikšminga ir kaip savarankiška apeliacinės instancijos formuojama teisminė praktika pirmosios grandies teismams tais teisiniais laidavimo klausimais, kurie dar nenagrinėti Lietuvos Aukščiausiajame Teisme. Analizuodama teisminę praktiką laidavimo teisinių santykių srityje, magistro baigiamojo darbo autorė neišvengiamai palies ir teisės doktriną, kuria bus remiamasi aiškinant laidavimo institutą, jo esmę ir prigimtį, atskleidžiant pagrindinius požymius.

Atsižvelgiant į tai, kad laidavimo teisiniai santykiai yra gana sudėtingi, tačiau pakankamai siaurai reglamentuoti Civiliniame kodekse, o kai kurios kodekso 6 knygos V skyriaus antro skirsnio normos yra abstrakčios, dviprasmiškos, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui ne vieną kartą kilo būtinybė pateikti atitinkamus laidavimą reglamentuojančių teisės normų taikymo išaiškinimus. Šio mokslinio tiriamojo darbo autorė kelia **hipotezę**, jog kai kurie teisminėje praktikoje analizuoti ir vertinti probleminiai laidavimo teisinių santykių aspektai yra iki galo neišgryninti, o kai kurie teisės taikymo išaiškinimai yra prieštaringi, keliantys abejones (diskusijas). Tai nulemia esminę šio magistro baigiamojo darbo **problema**, kuri formuluotina kaip ne visiškai tinkamas, vieningas ir nuoseklus laidavimo normų taikymas ir aiškinimas teismų praktikoje.

Šio mokslinio tiriamojo darbo autorės **tikslas** yra apibendrinti suformuotą teisminę praktiką laidavimo teisinių santykių srityje ir atskleisti tokioje praktikoje aiškinamo laidavimo instituto probleminius aspektus. Siekdama nurodyto tikslo, darbo autorė sau išsikėlė ir spręs šiuos **uždavinius**:

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Žin., 2000, Nr. 74-2262.

1. Atskleisti laidavimo sampratą, esmę, išskirti šio prievolių įvykdymo užtikrinimo instituto pagrindinius bruožus (požymius).
2. Išsamiai, kompleksiskai išanalizuoti ir įvertinti svarbiausių įstatyminių laidavimo nuostatų taikymą ir aiškinimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.
3. Išgryninti teismų praktikoje suformuluotas reikšmingiausias laidavimo normų taikymo ir aiškinimo taisykles, atskirai išskirti prieštarigus išaiškinimus.
4. Įžvelgti esamus teisminės praktikos trūkumus, apibendrinti ir padaryti išvadas apie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą teismų praktiką sprendžiant ginčus, kylančius iš laidavimo teisinių santykių.

Šiame moksliniame tiriamajame darbe bus naudojami tokie **metodai**, kaip: analizės, apibendrinimo, lingvistinis, lyginamasis. Analizės metodas bus pasitelktas analizuojant atskirų įstatyminių laidavimo nuostatų esmę ir turinį, analizuojamos bus ir pavienės Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo nutartys, kuriose suformuluotos atitinkamos teisės normų taikymo ir aiškinimo taisyklės. Apibendrinimo metodas bus naudojamas apibendrinant visą tiriamąjį klausimą išnagrinėtą teisminę praktiką laidavimo teisinių santykių srityje. Šiuo metodu remiantis taip pat bus išskiriami ir pateikiami reikšmingiausi išaiškinimai, probleminiai teisminės praktikos aspektai. Remiantis lyginimo metodu, bus palyginama teisminė praktika ir teisės doktrina svarbiausiais laidavimo teisiniais klausimais, taipogi bus lyginama paties Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, tiksliau jos nuoseklumas ir (ar) prieštaringumas. Lingvistiniu metodu bus aiškinamas, atskleidžiamas įstatyme vartojamų teisinių sąvokų turinys.

Laidavimo institutas, juo labiau šio instituto normų aiškinimas bei taikymas teisminėje praktikoje, Lietuvos teisės literatūroje nėra plačiai analizuotas. Toliau paminėtini vadovėlių, mokslinių straipsnių ir kitų publikacijų autoriai, kurių mintimis ir įžvalgomis remsis darbo autorė. Prievolių įvykdymo ir prievolių užtikrinimo būdų santykis bei teisiniai laidavimo santykiai nagrinėti teminiame straipsnių rinkinyje „Prievolių įvykdymo užtikrinimo teisinės problemos“². Tam tikri laidavimo sutarties sampratos teoriniai aspektai apibrėžti vadovėlyje „Civilinė teisė“³, vadovėlyje „Prievolių teisė“⁴. Kai kurie laiduotojo prievolės apimtys, kai įmonei skolininkei iškeliami bankroto byla, aspektai, paminėti knygoje „Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai“⁵. Kadangi be laidavimo šiame darbe glaustai bus aptarti ir kiti prievolių įvykdymo

² Ambrasienė D., Baranauskas E., Dambrauskaitė A. ir kiti. Prievolių įvykdymo užtikrinimo teisinės problemos.: teminis straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.

³ Mikelėnas V. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.

⁴ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.

⁵ Joskaudienė R. Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai. Vilnius: Eugrimas, 2012.

užtikrinimo būdai, visų pirma įkeitimas, reikšminga yra daktaro disertacija „Įkeitimo teisinis reguliavimas“⁶, straipsnis „Ar įkeitimo teisės akcesoriškumas – dogma?“⁷ ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad teisės moksle nėra plačiai nagrinėta ir apibendrinta teismų praktika sprendžiant iš laidavimo sutartinių santykių kylančius ginčus, šio magistro baigiamojo darbo aktualumą, be aukščiau minėtų priežasčių, pagrindžia ir nepakankamas teisės doktrinos dėmesys darbo temai.

⁶ Baranauskas E. Įkeitimo teisinis reguliavimas.: daktaro dis. soc. mokslai: teisė, 2002.

⁷ Stripeikienė J. Ar įkeitimo teisės akcesoriškumas – dogma? Jurisprudencija 1(103), 2008.

1. LAIDAVIMAS KAIP PRIEVOLIŲ ĮVYKDYMO UŽTIKRINIMO BŪDAS

Magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, prieš pradėdant analizuoti teismų praktiką laidavimo teisinių santykių srityje yra būtina bendrai aptarti tiek prievolių įvykdymo užtikrinimo institutą, tiek laidavimą, kaip vieną iš prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų, atskleisti laidavimo sampratą, esmę, išskirti pagrindinius bruožus (požymius).

1.1. Prievolių įvykdymo užtikrinimas ir jo būdai pagal teismų praktiką

Įvairios turtinio ir asmeninio poveikio priemonės kreditoriaus interesams apsaugoti galiojo ir buvo taikomos dar Senovės Romoje. Be tokių visuotinai žinomų prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų kaip bauda, laidavimas, įkeitimas, hipoteka, rankpinigiai ir kt. skolininkui, neįvykdžiusiam skolinės prievolės, būdavo taikomos sveiku protu nesuvokiamos ir šiuolaikinėje teisinėje valstybėje negalimos – fizinio poveikio priemonės. Kreditoriui buvo leidžiama skolininką pagrobtį, surišti, įkalinti ir nesulaukus prievolės įvykdymo – užmušti.⁸ Šiuolaikinėje teisėje fizinio poveikio priemonių, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonių, žinoma, nebeliko, tačiau didžioji dalis įvairiose teisės sistemose šiandien reglamentuotų prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų buvo perimti būtent iš romėnų teisės.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir Konstitucijoje įtvirtinus ūkinės veiklos laisvę, iniciatyvą bei įtvirtinus nuostatą, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačia nuosavybe, tapo aiškus prievolių įvykdymo užtikrinimo sistemos veikimo būtinumas.⁹ Anksčiau galiojusio Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso¹⁰ (toliau tekste gali būti vadinama „LTSR civilinis kodeksas“) 194 straipsnyje buvo numatyta, kad prievolių įvykdymas gali būti užtikrinamas pagal įstatymus arba sutartį netesybomis (bauda, delspinigiais), įkeitimu, ipoteka, laidavimu, rankpinigiais ir garantija. Pagal šiuo metu galiojančio Civilinio kodekso 6.70 straipsnio 1 dalį prievolių įvykdymas gali būti užtikrinamas pagal sutartį arba įstatymus netesybomis, įkeitimu (hipoteka), laidavimu, garantija, rankpinigiais ar kitais sutartyje numatytais būdais. Kreditoriaus interesui padeda ir skolininko skatinimas laiku ir tinkamai įvykdyti prievolę, savitai grasinant jam neigiamais padariniais prievolės neįvykdžius ar netinkamai ją įvykužius.¹¹ Taigi, įstatymų leidėjas nesudarė baigtinio prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų sąrašo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

⁸ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 21.

⁹ Juodka R. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. P. 24.

¹⁰ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas//Žin., 1964, Nr. 19-138.

¹¹ Juodka R. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. P. 25.

2010 m. lapkričio 23 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-364/2010¹², išaiškino, kad „*sutartinių civilinių teisinių santykių subjektai, vadovaudamiesi sutarties laisvės principu ir atsižvelgdami į sutarties pobūdį, savo poreikius, finansinį pajėgumą, verslo praktikos tendencijas ir pan., gali pasirinkti tiek Civilinio kodekso 6.70 straipsnio 1 dalyje nustatytus, tiek ir šioje teisės normoje nenustatytus, tačiau imperatyviosioms įstatymų normoms, teisės principams, viešajai tvarkai ir gerai moralei neprieštarujančius bei adekvačius prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus*“. Be to, paminėtoje nutartyje kasacinis teismas nurodė, jog šie subjektai taipogi turi teisę prievolės įvykdymo užtikrinimui taikyti ne vieną įvykdymo užtikrinimo būdą, o tokių būdų daugetą. Magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, prie kitų, Civilinio kodekso 6.70 straipsnio 1 dalyje nenustatytų, prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų pirmiausia reikėtų priskirti vekselį, ypač plačiai naudojamą šiandieniniame versle. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. spalio 1 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-216/2007¹³, konstatavo, kad plačiąja prasme vekselis atlieka prievolės pagal sandorį, iš kurio kilusių santykių pagrindu buvo išduotas, užtikrinimo funkciją. Prievolės įvykdymo užtikrinimo funkciją, darbo autorės įsitikinimu, atlieka ir daikto sulaikymas, reglamentuotas Civilinio kodekso 4.229 – 4.235 straipsniuose, taip pat laidavimo draudimas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo¹⁴ (toliau – „Draudimo įstatymas“) 7 straipsnio 3 dalies 15 punkte; 1987 m. birželio 22 d. Tarybos direktyvoje dėl kredito ir laidavimo draudimo, pakeičianti Pirmąją Tarybos direktyvą 73/239/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginio draudimo, išskyrus gyvybės draudimą, veiklos pradėjimu ir plėtojimu, suderinimo 87/343/EB¹⁵.

Prievolių įvykdymo užtikrinimo sąvoka ir esmė buvo atskleista Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamoje teismų praktikoje. 2011 m. gruodžio 29 d. nutarime, priimtame 3K-P-537/2011¹⁶, kasacinis teismas pažymėjo, kad „*prievolių įvykdymo užtikrinimas – tai civilinė teisinė priemonė, kuri suteikia kreditoriui papildomų garantijų, kad jo reikalavimas bus patenkintas, tai taip pat skatina skolininką tinkamai įvykdyti prievolę*“, o „*prievolių įvykdymo užtikrinimo esmė ta, kad, skolininkui neįvykdžius arba netinkamai įvykdžius prisiimtą prievolę, kreditoriui atsiranda papildoma turtinio pobūdžio priemonė paveikti skolininką ar kitą asmenį, kad jis tinkamai įvykdytų tai, ką skolininkas privalo įvykdyti pagal įstatymą arba sandorį*“.

¹²2010 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Swedbank“ v R. K., D. K., bylos Nr. 3K-7-364/2010.

¹³2007 m. spalio 1d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje J. B. v G. R., bylos Nr. 3K-7-216/2007.

¹⁴Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas//Žin. 2003, Nr. 94-4246.

¹⁵OL, 1987 L 185, P.0072–0076.

¹⁶2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje AB DNB bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.

Visi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, išskyrus garantiją, lyginant su pagrindine prievole, yra papildomos, šalutinės prievolės. Tai reiškia, jog pagrindinės prievolės negaliojimas negaliojančią daro ir šalutinę prievolę.¹⁷

Civilinio kodekso 6.70 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad gali būti užtikrinamas tiek esamų, tiek ir būsimų prievolių įvykdymas. Kai yra užtikrinamas būsimos prievolės įvykdymas, užtikrinimo prievolė yra sąlyginė, o tai reiškia, kad šalių teisės ir pareigos atsiranda tik atsiradus pagrindinei prievolei. Todėl tokiu atveju, kai pagrindinė prievolė apskritai neatsiranda, neatsiranda ir prievolės, susijusios su užtikrinimu.¹⁸ Prancūzijos civiliniame kodekse¹⁹ numatyta, kad užtikrinamas gali būti tik esamos prievolės įvykdymas, tuo tarpu Vokietijos civiliniame kodekse²⁰ ir Rusijos civiliniame kodekse²¹ yra įtvirtinta ir būsimos prievolės įvykdymo užtikrinimo galimybė.

1.2. Laidavimo sutarties samprata ir charakteristika teismų praktikoje

Laidavimas (prancūziškai – „le cautionnement“, vokiškai – „Bürgschaft“, angliškai – „suretyship“) yra vienas iš dažniausiai praktikoje naudojamų prievolės užtikrinimo būdų.²² Laidavimas kaip teisinė sąvoka (kategorija) atsirado iš lotynų kalbos žodžio „securitas“, kuris reiškė akivaizdžios laisvės pojūtį be nerimo ir be baimės, o teisiniame kontekste pavartotas buvo Justiniano civilinės teisės sąvade (Corpus iuris civilis). Vėlesniuose Senovės Romos teisiniuose dokumentuose laidavimą buvo galima atpažinti iš frazės „cautio vaidior“, kuri reiškė stipresnį negu vieno ryšį.²³

Civilinio kodekso 6.76 straipsnio 1 dalyje laidavimo sutartis apibrėžiama kaip sutartis, kuria laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės. Tokia pati laidavimo samprata buvo įtvirtinta ir anksčiau galiojusio LTSR civilinio kodekso 212 straipsnyje. Nuo Lietuvos Civiliniame kodekse įtvirtintos laidavimo sutarties sampratos beveik niekuo nesiskiria ir Prancūzijos, Vokietijos bei Rusijos civiliniuose kodeksuose įtvirtinta laidavimo sutarties samprata: pagal laidavimo sutartį laiduotojas įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jei tas asmuo neįvykdo prievolės.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn.6: Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. P. 113.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Code Civil des Français, 1992.

²⁰ Bürgerliches Gesetzbuch, 1900.

²¹ Гражданский кодекс Российской Федерации, ГК РФ, patvirtintas 1996 m. sausio 26 d įstatymu., Nr. 14-ФЗ.

²² Joskaudienė R. Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai, Vilnius: Eugrimas, 2012. P. 47.

²³ Radin, M. Guaranty and Suretyship, School of jurisprudence, University of California, 1929. P. 606-607.

2011 m. gegužės 27 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-258/2011²⁴, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad „Laidavimo sutarties esmė yra ta, kad trečias asmuo įsipareigoja atsakyti kreditoriui už skolininką, jeigu šis neįvykdys savo subjektinės pareigos prievolėje“, o „laidavimo sutarties tikslas – gaunant už tai atlyginimą ar jo negaunant atsakyti kito asmens kreditoriams veikiant dėl kitų interesų“. Kasacinis teismas nurodė, jog verslo santykiuose paprastai toks interesas yra garantuoti kreditoriams, kad ūkio subjektas yra patikimas partneris, kuriuo galima pasitikėti ir taip siekti normalios, netrikdomos asmens, už kurį laiduojama, veiklos. Tokį interesą dažniausiai turi įmonės akcininkas arba vadovas, laiduojantis už įmonę, kurios akcijos jam priklauso arba kuriai jis vadovauja. Taigi, laidavimo instituto principinė idėja yra ta, kad kreditoriaus interesas dėl prievolės įvykdymo labiau apsaugomas tada, kai atsakomybė tenka ne vienam skolininkui. Tokiu atveju, kai už prievolės įvykdymą atsako keli asmenys, kreditoriui sumažėja jos neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo rizika, nes tikimybė, kad keli asmenys vienu metu taps nemokūs ir neturės galimybės įvykdyti prievolės, yra daug mažesnė.

Laidavimo sutartis yra konsensualinė ir vienašalė.²⁵ Tai pripažįstama ir teismų praktikoje²⁶. Konsensualinė yra sutartis, kurios šalių teisės ir pareigos atsiranda nuo šalių susitarimo momento.²⁷ Taigi, laidavimo sutarties šalių teisės ir pareigos atsiranda nuo laiduotojo ir kreditoriaus susitarimo momento. Vienašalės sutartys yra tokios sutartys, kai viena šalis turi tik teises, o kita šalis – tik pareigas, t. y. sutarties šalių nesieja priešpriešinės teisės ir pareigos.²⁸ Laidavimo sutartimi laiduotojas prisiima pareigą kito asmens (skolininko) kreditoriui, o kreditorius įgyja papildomą reikalavimo teisę savo pradinės reikalavimo teisės, susijusios tik su skolininku, atžvilgiu. Pagal laidavimo sutartį laiduotojas įgyja tik pareigą įvykdyti užtikrintą prievolę, kai skolininkas jos neįvykdo ar tai padaro netinkamai, o kreditorius – tik teisę reikalauti, kad laiduotojas atliktų šią savo pareigą.²⁹ Svarbu pažymėti tai, kad laiduotojo pareiga įvykdyti prievolę kreditoriaus naudai, o kreditoriaus teisė reikalauti, kad laiduotojas įvykdytų skolininko prievolę, gali būti įgyvendinta tik tada, kai skolininkas neįvykdo laidavimu užtikrintos prievolės arba netinkamai tai padaro.

Laidavimo sutartis gali būti atlygintinė arba neatlygintinė (Civilinio kodekso 6.76 straipsnio dalis). Atlygintinė sutartis yra tokia sutartis, kai viena sutarties šalis už sutarties įvykdymą iš kitos

²⁴ 2011 m. gegužės 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje J. K. v Danijos AB Danske Bank A/S, bylos Nr. 3K-3-258/2011.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn.6: Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. P. 118.

²⁶ 2013 m. balandžio 16 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta civilinėje byloje „Swedbank“ v „Regrista“, bylos Nr. 2A-208/2013.

²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn.6: Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. P. 200.

²⁸ Ten pat.

²⁹ 2011 m. balandžio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinės bendrovė „Swedbank“ v G. D., R. D., bylos Nr. 3K-7-61/2011.

šalies gauna tam tikrą priešpriešinį turtinio pobūdžio patenkinimą.³⁰ Neatlygintinė yra sutartis, kurios šalis už savo pareigų įvykdymą iš kitos šalies jokio priešpriešinio turtinio pobūdžio patenkinimo negauna.³¹

Laidavimo sutartis gali būti terminuota arba neterminuota (Civilinio kodekso 6.88 – 6.89 straipsniai).

Pastebėtina, kad anksčiau galiojusiam LTSR civiliniame kodekse nebuvo tiesiogiai įvardinta, kad laidavimo sutartis gali būti atlygintinė arba neatlygintinė, taip pat terminuota arba neterminuota.

Remiantis Civilinio kodekso 6.181 straipsnio 4 dalimi, jeigu pagal įstatymus sutartis turi būti tam tikros formos, ji laikoma sudaryta nuo to momento, kai šalių susitarimas yra pareikštas įstatymų reikalaujama forma. Ir anksčiau galiojusio LTSR civilinio kodekso 213 straipsnyje, ir dabar galiojančio Civilinio kodekso 6.79 straipsnyje laidavimo sutarčiai yra nustatyta privaloma rašytinė forma, o jos nesilaikymas sutartį daro negaliojančią. Pagal Prancūzijos, Vokietijos ir Rusijos civilinius kodeksus taip pat yra privaloma rašytinė laidavimo sutarties forma. Paminėtina, kad laidavimo sutartis gali būti sudaryta kaip atskira sutartis arba laidavimo sąlygos gali būti įrašytos į sutartį, iš kurios atsiranda pagrindinė užtikrinama prievolė.

Civiliniame kodekse nėra tiesiogiai įtvirtinta, kas turi sudaryti laidavimo sutartį, tačiau sprendžiant iš laidavimo sąvokos, įtvirtintos Civilinio kodekso 6.76 straipsnyje, darytina išvada, kad laidavimo sutartis sudaroma tarp kreditoriaus ir laiduotojo. Prancūzijos ir Vokietijos civiliniuose kodeksuose numatyta, kad laidavimo sutarties šalys yra kreditorius ir skolininkas, Rusijos teisės sistemoje laidavimo sutarties šalimis gali būti kreditorius ir skolininkas, arba skolininkas ir laiduotojas. Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad laidavimas gali atsirasti neatsižvelgiant į tai, ar asmuo, už kurio prievolę laiduojama, prašo užtikrinti prievolę, taip pat į tai, ar tas asmuo žino apie laiduotoją. Taigi, laidavimo atsiradimui neturi reikšmės, ar yra skolininko prašymas už jį laiduoti, taip pat, ar skolininkas žino, kas už jį laiduoja³².

Civilinio kodekso 6.162 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog sutarčiai sudaryti ir galioti pakanka, kad šalys susitartų dėl esminių jos sąlygų, taigi, laidavimo sutartis laikoma sudaryta tuomet, kai šalys įstatymo reikalaujama forma susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų. Kurios sąlygos yra esminės, o kurios – ne, priklauso nuo sutarties rūšies, jos pobūdžio, šalių išreikštos valios, susitarimo, įstatymo, reglamentuojančio atitinkamus civilinius santykius. Lietuvos

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn.6: Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. P. 199.

³¹ Ten pat.

³² Ten pat.

Aukščiausiasis Teismas 2007 m. balandžio 20 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-183/2007³³ išaiškino, kad „*esminė laidavimo sutarties sąlyga yra laidavimu užtikrintos prievolės nurodymas, kreditoriaus ir laiduotojo nurodymas*“.

Laidavimo teisiniuose santykiuose dalyvauja trys asmenys – kreditorius, skolininkas ir laiduotojas; šalia paprastai jau egzistuojančių (arba būsimų) kreditoriaus ir skolininko prievolinių santykių yra sukuriami nauji – kreditoriaus ir laiduotojo prievoliniai santykiai.³⁴ Laidavimo sutartis reguliuoja turtinius santykius tarp visų trijų minėtų asmenų. Nors laidavimo teisiniai santykiai yra susiję su tais sutartiniais teisiniais santykiais, iš kurių kylančių prievolių įvykdymą garantuoja laiduotojas, tačiau tai yra atskira, savarankiška sutartis.³⁵

Skirtingai negu daiktinių prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų atveju, laidavimas dėl jo asmeninio pobūdžio sieja kreditorių su įsipareigojimą patenkinti laidavimu užtikrintą reikalavimą prisiėmusiu subjektu (laiduotoju), tačiau ne su konkrečiu turtu, o kreditoriaus reikalavimas skolininkui gali būti patenkinamas iš viso laiduotojo turto.³⁶ Kadangi laiduotojas įsipareigoja įvykdyti kreditoriui prievolę už skolininką nenurodydamas konkretaus turto, į kurį kreditorius galės nukreipti savo reikalavimus, konkretus daiktas laidavimo sutartimi nėra suvaržomas. Atsižvelgiant į tai, jeigu laiduotojui nuosavybes teise priklauso būstas, laikytinas šeimos turtu, kuriame jis gyvena su nepilnamečiais vaikais, laiduojant teismo leidimas pagal Civilinio kodekso 3.85 straipsnio 2 dalį tam nėra reikalingas, nes laiduotojas neįsipareigoja atsakyti būtent šeimos turtu.³⁷ Taigi, laidavimas yra asmeninis prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas (tačiau vykdymo procese laiduotojo prievolė įgyja daiktinės prievolės pobūdį, nes laiduotojas atsako savo turtu pagal prisiimtą asmeninę prievolę³⁸). Dėl šios priežasties kreditorius gali būti suinteresuotas, kad laiduotojas būtų koks nors konkretus asmuo, pavyzdžiui, tam tikra draudimo kompanija, tam tikras bankas ir pan. Toks kreditoriaus interesas yra visiškai suprantamas ir gali būti aiškinamas kreditoriaus siekiu užsitikrinti, kad laiduotojas bus patikimas ir mokus asmuo. Todėl kreditorius turi teisę pareikšti

³³ 2007 m. balandžio 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kriptonika“ v UAB „Penki kontinentai“, bylos Nr. 3K-3-183/2007.

³⁴ 2011 m. balandžio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje, AB „Swedbank“ v. G. D. ir kt., bylos Nr. 3K-7-61/2011.

³⁵ 2008 m. spalio 16 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta civilinėje byloje „Evekas“ v Prancūzijos įmonė Ltd Les Transports Duval, bylos Nr. 2-766/2008.

³⁶ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje AB DNB bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.

³⁷ 2013 m. lapkričio 8 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „SEB lizingas“ v. K. Ž., J. Ž., U. B. ir K. B., bylos Nr. 2A-961/2013.

³⁸ 2007 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. K. ir kt., bylos Nr. 3K-3-508/2007.

sudarysias su skolininku sutartį tik su sąlyga, kad už šį laiduos konkretus laiduotojas.³⁹ Kreditoriaus teisė reikalauti, kad laiduotojas būtų konkretus jo nurodomas asmuo, yra įtvirtinta ir įstatyme (Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 4 dalis). Pastebėtina, kad kreditorius, pavyzdžiui lizingo bendrovė, prieš sudarydamas laidavimo sutartį neprivalo įsitikinti pakankamomis laiduotojo finansinėmis galimybėmis atsakyti solidariai su pagrindiniu skolininku. Laiduotojo atžvilgiu netaikytinas ir Lietuvos Respublikos finansų įstaigų 31 straipsnyje numatytas reikalavimas finansų įstaigai prieš sudarant sutartį įvertinti kliento galimybes vykdyti finansinius įsipareigojimus.⁴⁰

Civiliniame kodekse nėra numatytas laidavimo prievolės paveldimumas. Laidavimo prievolės paveldimumas nenumatytas ir Vokietijos bei Rusijos civiliniuose kodeksuose. Tuo tarpu Prancūzijoje laiduotojų prisiimti įsipareigojimai pereina jų įpėdiniais.

Laiduotoju gali būti tiek vienas, tiek keli fiziniai ar juridiniai asmenys. Fizinis asmuo turi teisę būti laiduotoju, jei yra veiksnus, t. y. savo veiksmais gali įgyti civilines teises ir pareigas (Civilinio kodekso 2.5 straipsnio 1 dalis). Prancūzijos civiliniame kodekse be laiduotojui būtino veiksnumo reikalavimo numatyta ir tai, kad laiduotojas turi turėti turto ir būti finansiškai pajėgus įvykdyti prievolę, taip pat nustatyti kriterijai, kuriais remiantis vertinamas laiduotojo mokumas. Juridinio asmens teisė būti laiduotoju priklauso nuo specialaus juridinių asmenų teisnumo⁴¹. Tiek privatūs, tiek viešieji juridiniai asmenys turi teisę užtikrinti kito asmens prievolių vykdymą laidavimu, jei tai neprieštarauja jų specialiam civiliniam teisnumui, t. y. kai juridinio asmens įstatuose ar kituose steigimo dokumentuose nedraudžiama užtikrinti kitų asmenų prievolių vykdymo. Tokie apribojimai juridiniams asmenims gali būti nustatyti ir įstatyme: pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo⁴² 9 straipsnio 4 dalyje ir 11 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad juridiniai asmenys, kuriems valstybės ar savivaldybės turtas perduotas pagal turto patikėjimo sutartį, negali šio turto perduoti nuosavybės teise kitiems asmenims, jo įkeisti ar kitaip suvaržyti daiktines teises į jį, juo garantuoti, laiduoti ar kitu būdu juo užtikrinti savo ir kitų asmenų prievolių įvykdymą, jo išnuomoti, suteikti panaudos pagrindais ar perduoti jį kitiems asmenims naudotis kitu būdu; Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo⁴³ 34 straipsnio 4 dalies 5 punkte nustatyta, kad akcinė bendrovė ar uždaroji akcinė bendrovė turi teisę laidavimu užtikrinti didesnės kaip 1/20 bendrovės įstatinio

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn.6: Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. P. 119.

⁴⁰ 2013 m. lapkričio 8 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „SEB lizingas“ v. K. Ž., J. Ž., U. B. ir K. B., bylos Nr. 2A-961/2013.

⁴¹ Juodka R. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. P. 39.

⁴² Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas//Žin., 1998, Nr. 54-1492.

⁴³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Žin., 2000, Nr. 64-1914.

kapitalo (jei įstatuose nenurodyta kitokia suma) prievolės įvykdymą tik tokiu atveju, kai tokį sprendimą priima valdyba.

Remiantis Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 1 dalimi, laidavimu gali būti užtikrinamos tiek esamos, tiek ir būsimos, tačiau pakankamai apibūdintos prievolės įvykdymas. Pastaruoju atveju laidavimas yra sąlyginė prievolė.⁴⁴ Pakankamas prievolės apibūdinimas reiškia, kad laidavimo sutartyje turi būti nurodomos esminės užtikrinamos prievolės sąlygos – prievolės atsiradimo pagrindas, šalys, vertė ir kt.

Laidavimo sutartis gali būti sudaryta tiek siekiant užtikrinti pagrindinės prievolės, tiek laidavimo prievolės įvykdymą (dvigubas laidavimas), t. y. asmuo gali laiduoti tiek už pagrindinį skolininką, tiek už jo laiduotoją (Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 3 dalis).

Paprastai laidavimu yra užtikrinamas visos skolininko neįvykdytos prievolės įvykdymas, tačiau Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 2 dalyje yra numatyta galimybė šalims susitarti ir dėl dalies pagrindinės prievolės užtikrinimo, pavyzdžiui, kai pagrindinės prievolės suma yra labai didelė, o laiduotojo turimo turto nepakanka visai prievolei įvykdyti arba dalis prievolės yra užtikrinama kitu būdu. Tokiu atveju laidavimo sutartyje būtina apibrėžti užtikrinamą prievolės dalį konkrečia suma, procentine išraiška ar kitu aiškiu būdu.⁴⁵

Negali būti laiduojama už didesnę sumą, negu skolininkas skolingas. Laidavimas negali būti suvaržytas ir kitokiu būdu. Jeigu laiduojama suma viršija skolą, tai ji turi būti sumažinta iki skolos dydžio (Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 2 dalis). Taip yra todėl, kad laidavimas, palyginti su pagrindine prievole, yra šalutinė prievolė ir ji negali būti labiau ap sunkinta nei pagrindinė.⁴⁶

Kai užtikrinama pagrindinė prievolė, į jos užtikrinimą įeina ir papildomų (šalutinių) prievolių užtikrinimas (Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 3 dalis). Tačiau ši nuostata nėra imperatyvi, todėl šalys laidavimo sutartyje turi teisę susitarti ir dėl kitokios laiduotojo atsakomybės apimties. Pagal Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 2 dalį laiduotojas atsako tiek pat kaip ir skolininkas (už palūkanų sumokėjimą, už nuostolių atlyginimą, už netesybų sumokėjimą), jeigu ko kita nenustato laidavimo sutartis.

Aptarus laidavimo sampratą, esmę ir tikslą, laidavimo sutarties formą, esmines sąlygas, laidavimo sutarčių rūšis ir kai kuriuos kitus laidavimo instituto požymius, magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, toliau tikslinga atskirai apibrėžti vienus svarbiausių ir teismų praktikoje ne kartą aiškintų laidavimo bruožų – solidarumą ir akcesoriškumą. Tuo tarpu laidavimo atsiradimas,

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn.6: Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003. P. 120.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Ten pat.

laiduotojo atsakomybė ir laiduotojo atleidimas nuo atsakomybės, o taip pat laidavimo pabaiga plačiau bus nagrinėjami darbo autorei analizuojant atskirus teismų praktikos probleminius aspektus laidavimo teisinių santykių srityje.

1.2.1. Laiduotojo prievolės solidarumas ir jo aiškinimas teismų praktikoje

Pagal Civilinio proceso kodekso 6.5 straipsnį, jeigu skolininkai yra du ar daugiau asmenų (bendraskolių), tai kiekvienas iš jų privalo įvykdyti prievolę lygiomis dalimis (dalinė prievolė), išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus. Remiantis Civilinio proceso kodekso 6.6 straipsnio 1 dalimi, solidarioji skolininkų prievolė nepreziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Ji atsiranda tik įstatymų ar šalių susitarimu nustatytais atvejais, taip pat kai prievolės dalykas yra nedalus. Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad skolininkui laiku neįvykdžius pagrindinės prievolės, skolininkas ir laiduotojas atsako kreditoriui kaip solidariają prievolę turintys bendraskoliai, jeigu ko kita nenustato laidavimo sutartis. Solidarioji laiduotojo atsakomybė buvo įtvirtinta ir anksčiau galiojusio LTSR civilinio kodekso 214 straipsnyje. Taigi, laidavimas yra grindžiamas įstatyme nustatyta solidariosios skolininkų pareigos prezumpcija, kuri yra bendrosios taisyklės, kad, esant skolininkų daugumai, jų prievolė yra dalinė, išimtis. Vokietijos ir Rusijos teisinėje sistemoje laiduotojui taip pat būdinga solidarioji atsakomybė.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. gruodžio 29 d. nutarime, priimtae civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011⁴⁷, išaiškino, kad: „*Solidariosios prievolės nustatomos tam, kad kreditorius turėtų užtikrinimą, jog vieno skolininko prievolės neįvykdymas neturės įtakos prievolės įvykdymui, nes galima reikalauti, kad ją įvykdytų kitas bendraskolis. Solidariosios prievolės institutas leidžia apsaugoti kreditoriaus interesus ir tada, kai yra tik vienas pagrindinės prievolės skolininkas, susitariant dėl papildomos (šalutinės) prievolės, kurios skolininkas atsakys solidariai su pagrindinės prievolės skolininku*“. Tame pačiame nutarime kasacinis teismas konstatavo, jog laiduotojo prievolės solidarumas reiškia kreditoriaus pasirinkimo teisę – kam ir kaip pareikšti reikalavimą.

Solidariosios atsakomybės atveju laiduotojas nedisponuoja teise reikalauti, kad kreditorius pirmiausiai nukreiptų išieškojimą į konkretų pagrindinio skolininko turtą (Civilinio kodekso 6.80 straipsnio 2 dalis), priešingai, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę

⁴⁷ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje A. J. ir S. J. v AB DNB bankas, bylos Nr. 3K-P-537/2011.

įvykdytų tiek pagrindinis skolininkas ir laiduotojas bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį (Civilinio kodekso 6.6 straipsnio 4 dalis). Solidarumas, esant skolininkų daugumai, reiškia skolos nedalomumą tarp skolininkų. Nors 6.81 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad laiduotojas ir pagrindinis skolininkas atsako solidariai, tačiau remiantis 6.76 straipsnio 1 dalimi, laiduotojo solidarioji pareiga atsiranda tik tuo atveju, jeigu pagrindinis skolininkas neįvykdo prievolės. Tai – laiduotojo prievolės, kaip papildomo civilinio teisinio santykio (šalutinio, esančio šalia pagrindinio prievolinio teisinio santykio), požymis⁴⁸.

Subsidiariosios atsakomybės atveju laiduotojas turi teisę reikalauti, kad kreditorius pirmiausia nukreiptų išieškojimą į konkretų pagrindinio skolininko turtą, išskyrus atvejus, kai laiduotojas šios teisės yra aiškiai atsisakęs. Jeigu kreditorius nepasinaudoja laiduotojo nurodymu ir pirmiausia nukreipia išieškojimo į nurodytą konkretų pagrindinio skolininko turtą, tai kreditorius atsako už po to atsiradusį pagrindinio skolininko nemokumą tiek, kokia yra laiduotojo nurodyto turto vertė (Civilinio kodekso 6.80 straipsnio 2 dalis). Pažymėtina, kad nustačius subsidiariąją atsakomybę laiduotojo nurodytas turtas turi būti toks, iš kurio kreditorius gali reikalauti išieškojimo, t. y. nurodytas turtas neturi būti apsunkintas – įkeistas, areštuotas ir pan.⁴⁹ Nors įstatyme nedraudžiama laidavimo sutartyje nustatyti subsidiariosios laiduotojo atsakomybės, tačiau darbo autorė, išanalizavusi teisminę praktiką laidavimo teisinių santykių srityje, pastebi, kad praktikoje to beveik nepasitaiko. Prancūzijos civiliniame kodekse yra įtvirtinta būtent subsidiarioji laiduotojo atsakomybė, nebent būtų susitarta kitaip.

2011 m. balandžio 4 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-61/2011⁵⁰, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad *„nors laiduotojas, kaip solidarusis bendraskolis, turi prieš kreditorių solidariąją prievolę, tačiau vien prievolės solidarumas [...], bei tai, kad prievolės solidarusis (su skolininku) pobūdis reiškia jos nedalomumą (ne dydžio, o subjektų prasme), nepaneigia ir nepanaikina laiduotojo prievolės akcesorinio pobūdžio ir tuo nulemtų jos ypatumų“*. Laiduotojo prievolės akcesoriškumas aptariamas kitoje magistro baigiamojo darbo dalyje.

1.2.2. Laiduotojo prievolės akcesoriškumas ir jo aiškinimas teismų praktikoje

⁴⁸ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje A. J. ir S. J. v. AB DNB bankas, bylos Nr. 3K-P-537/2011.

⁴⁹ Joskaidienė R. Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai, Vilnius: Eugrimas, 2012. P. 48.

⁵⁰ 2011 m. balandžio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Swedbank“ v. G. D. ir kt., bylos Nr. 3K-7-61/2011.

Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, išskyrus garantiją pagal pirmą pareikalavimą, palyginti su pagrindine prievole, yra papildomos, šalutinės (akcesorinės) prievolės⁵¹. Taigi, laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė, kas reiškia, jog susiklosčius laidavimo teisiniams santykiams atsiranda iš viso dvi prievolės: pagrindinė prievolė, siejanti skolininką ir kreditorių, bei šios pagrindinės prievolės akcesorinė (papildoma, šalutinė) prievolė, siejanti laiduotoją ir kreditorių. Tai įtvirtinta ir Civilinio kodekso 6.76 straipsnio 2 dalyje, papildomai nurodant, kad kai pasibaigia pagrindinė prievolė arba ji pripažįstama negaliojančia, pasibaigia ir laidavimas. Darbo autorė atkreipia dėmesį, kad anksčiau galiojusiam LTSR civiliniame kodekse nebuvo tiesiogiai nurodyta, kad laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė.

Akcesoriškumo samprata teisės darbuose siejama su prievolių įvykdymą užtikrinančiomis priemonėmis ir reiškia prievolės įvykdymą užtikrinamosios prievolės priklausomybę nuo pagrindinės prievolės. Ši priklausomybė gali būti įvairi: tai ir savarankiška bei egzistuojanti nepriklausomai nuo užtikrinamosios prievolės, ir visiškai priklausoma nuo pagrindinės prievolės papildomoji prievolė. Jeigu teisė yra akcesoriška (išvestinė, papildoma) kitos teisės atžvilgiu, tai reiškia, kad šios teisės sukūrimas, jos turinys ir buvimas priklauso nuo pastarosios.⁵²

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. balandžio 4 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-61/2011⁵³, išaiškino, kad, „*laidavimo, kaip akcesorinės prievolės, pobūdis lemia, jog laidavimas yra priklausomas nuo juo užtikrinamos pagrindinės prievolės*“. Taigi, akcesorinei laidavimo prievolei būdinga, kad ji priklauso nuo pagrindinės prievolės. Laidavimo akcesoriškumas, remiantis kasacinio teismo aiškinimu, be kita ko, reiškia, kad: kai pasibaigia pagrindinė prievolė arba ji pripažįstama negaliojančia, pasibaigia ir laidavimas (Civilinio kodekso 6.76 straipsnio 2 dalis); negali būti laiduojama už didesnę sumą, negu skolininkas skolingas, o jeigu laiduojama suma viršija skolą, tai ji turi būti sumažinta iki skolos dydžio (Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 2 dalis); laiduotojas atsako tiek pat kaip ir skolininkas (už palūkanų sumokėjimą, nuostolių atlyginimą, netesybų sumokėjimą), jeigu ko kita nenustato laidavimo sutartis (Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 2 dalis); laiduotojas turi teisę pareikšti kreditoriaus reikalavimui visus atsikirtimus, kuriuos galėtų reikšti skolininkas (Civilinio kodekso 6.82 straipsnio 2 dalis); jeigu iš esmės pasikeičia pagrindinė prievolė ir dėl to be laiduotojo sutikimo padidėja jo atsakomybė arba atsiranda kitos laiduotojui nepalankios pasekmės, tai laidavimas baigiasi, kai laidavimo sutartis

⁵¹ 2010 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Swedbank“ v R. K., D. K., bylos Nr. 3K-7-364/2010.

⁵² Stripeikienė J. Ar įkeitimo teisės akcesoriškumas – dogma? Jurisprudencija 1(103), 2008. P. 56.

⁵³ 2011 m. balandžio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Swedbank“ v. G. D. ir kt., bylos Nr. 3K-7-61/2011.

nenumato ką kita (Civilinio kodekso 6.87 straipsnio 4 dalis); pasibaigus ieškinio senaties terminui reikalavimui dėl pagrindinės prievolės pareikšti, taip pat pasibaigia ir reikalavimui laiduotojui pareikšti nustatytas ieškinio senaties terminas (Civilinio kodekso 1.135 straipsnis).

Kadangi akcesorinė laiduotojo prievolė pasižymi nuspėjamumu, todėl laiduotojo prievolės dydis negali viršyti skolininko, už kurį laiduota, prievolės dydžio. Laiduotojo prievolės akcesoriškumas iš esmės reiškia šios prievolės apimties priklausomumą nuo laidavimu užtikrintos prievolės apimties.⁵⁴

⁵⁴ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje A. J. ir S. J. v AB DNB bankas, bylos Nr. 3K-P-537/2011.

2. TEISMŲ PRAKTIKA DĖL PROBLEMINIŲ LAIDAVIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ ASPEKTŲ

2.1. Laidavimo atsiradimo pagrindai pagal teismų praktiką

Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad laidavimas atsiranda sudarius laidavimo sutartį arba įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje ši teisės norma yra pakankamai dažnai cituojama (pavyzdžiui, nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-364/2010⁵⁵, nutarime, priimtame civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011⁵⁶ ir kt.), tačiau iki šiol ja visuomet remtasi sprendžiant ginčą, kilusį iš sutartinių laidavimo santykių. Kasacinis teismas nėra išaiškinęs, kokioje situacijoje laidavimo atsiradimas yra galimas įstatymų ar juo labiau teismo sprendimo pagrindu.

Magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, abejotina, ar laidavimas gali atsirasti įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu. Laidavimas savo teisine prigimtimi ir esme yra grynai sutartinis. Civilinio kodekso 6.76 straipsnio 1 dalyje, apibrėžiančioje laidavimo sampratą, neatsitiktinai nurodyta, kad būtent laidavimo ir tik laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės. Laidavimo institutą reglamentuojančiose dispozityviosiose teisės normose, pavyzdžiui, įtvirtintose Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 2 ir 3 dalyse, 6.87 straipsnio 4 dalyje, vartojama vien tik frazė „jeigu ko kita nenustato laidavimo sutartis“, o ne, tarkime, teismo sprendimas. Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad tuo atveju, kai skolininkas privalo pateikti laidavimą įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu, vietoj laidavimo jis turi teisę pateikti kitą adekvatų prievolės įvykdymo užtikrinimo būdą. Aiškinant šią teisės normą, darytina išvada, jog įstatyme ar teismo sprendime gali būti įtvirtintas tik nurodymas asmeniui pateikti laidavimą, bet tokio nurodymo pagrindu laidavimo teisiniai santykiai savaime neatsiras. Tam yra būtina laiduotojo valia ir atitinkama jos išraiška, kitaip tariant, laidavimo sutartis. Darbo autorei jokiame teisės akte nepavyko rasti nuostatos, pagal kurią laidavimas atsirastų konkrečiai įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso⁵⁷ 148 straipsnio 2 dalyje, yra nustatyta, kad teismas gali netaikyti laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu už atsakovą yra

⁵⁵ 2010 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Swedbank“ v R. K., D. K., bylos Nr. 3K-7-364/2010.

⁵⁶ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje AB DNB bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas//Žin., 2002, Nr. 36-1340.

laiduojama. To paties straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad draudimas atsakovui išvykti iš gyvenamosios vietos, kaip laikinoji apsaugos priemonė, gali būti panaikintas už atsakovą laidavus. Pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo⁵⁸ 104 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatytais atvejais, kai to reikia tinkamam mokesčių prievolių vykdymui užtikrinti, mokesčių administratorius turi teisę pareikalauti, kad mokesčių mokėtojas pateiktų laidavimo dokumentą, pagal kurį laiduotojas įsipareigoja įvykdyti mokesčio mokėtojo mokesčines prievoleles, jei šios nebus vykdomos atitinkamų mokesčių įstatymų nustatytais terminais. Tačiau visais pirmiau aptartais atvejais laidavimo teisiniai santykiai atsiranda (yra sukuriami) ne įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu, bet laidavimo sutartimi arba laidavimo raštu ir tokiais bus kvalifikuojami ne nuo, pavyzdžiui, teismo nutarties panaikinti laikinąją apsaugos priemonę, bet nuo laidavimo sutarties sudarymo.

*

Taigi, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama teismų praktika, kurioje „aklaidavimas“ cituojama Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 1 dalis, pagal kurią laidavimas gali atsirasti ir įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu, magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, yra kritikuotina, kadangi laidavimas savo teisine prigimtimi ir esme yra grynai sutartinis, kas išplaukia tiek iš įstatyme pateiktos jo sampratos, tiek iš atskirų laidavimo institutų reglamentuojančių normų visumos. Tuo atveju, jei įstatyme ar teismo sprendime yra nurodoma, kad asmuo turi (gali) pateikti laidavimą, konstatuotina, kad laidavimo teisiniai santykiai vis tiek atsiranda ne tokio nurodymo pagrindu, o jį vykdant (įgyvendinant) sudarytos laidavimo sutarties arba laidavimo rašto pagrindu.

Magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, aptariamą atveju problema visgi glūdi ne netinkamame teisės aiškinime ir taikyme, bet pačiame teisiniame reglamentavime. Darbo autorė siūlo keisti Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 1 dalį, paliekant galioti nuostatą, kad „laidavimas atsiranda sudarius laidavimo sutartį“, ir išbraukiant nuostatą apie galimus alternatyvius laidavimo atsiradimo pagrindus – „arba įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu“.

2.2. Laidavimo santykių kvalifikavimo ir atribojimo nuo kitų civilinių teisinių santykių problematika teismų praktikoje

Magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, yra labai svarbu, kad kiekviena sutartis būtų teisingai teisiškai kvalifikuojama ir jai būtų taikomos tos teisės normos, kuriose reglamentuojami

⁵⁸ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas//Žin., 2004, Nr. 63-2243.

pagal sutarties esmę ir tikslą būtent iš tokios rūšies sutarčių atsirandantys civiliniai teisiniai santykiai. Išanalizavusi teismų praktiką dėl laidavimo teisinių santykių, darbo autorė pastebi, kad tam tikrais atvejais teismams kyla problemų atriboti laidavimo sutartį nuo kitų sutarčių bei tinkamai kvalifikuoti ginčo santykius, vienais atvejais iš tikrųjų esančius laidavimo santykiais, o kitais atvejais tik iš pirmo žvilgsnio atrodančius tokiais esant.

Nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-320/2008⁵⁹, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui teko atriboti laidavimą nuo laidavimo draudimo. Laidavimas ir laidavimo draudimas žemesnių instancijų teismams nagrinėjant bylas neretai būdavo sutapatinami ir tarp šalių kilęs ginčas sprendžiamas vadovaujantis tiek laidavimą, tiek draudimą reglamentuojančiomis teisės normomis, arba ginčo santykiai, atsiradę iš laidavimo draudimo, kvalifikuojami tik kaip laidavimas ir ginčui spręsti taikomas vien tik šį prievolių įvykdymo užtikrinimo būdą reglamentuojantis teisinis režimas. Minėta kasacinio teismo nutartimi išnagrinėtoje byloje pirmosios instancijos teismas ginčo santykius kvalifikavo laidavimo sutartiniais santykiais, o apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad tarp byloje dalyvavusių asmenų susiklostė ir laidavimo, ir draudimo sutartiniai santykiai.

Kaip jau minėta šiame magistro baigiamajame darbe, remiantis Civilinio kodekso 6.70 straipsnio 1 dalimi, prievolių įvykdymas šalių susitarimu gali būti užtikrinamas ne tik Civiliniame kodekse įtvirtintais, bet ir kitais sutartyje numatytais būdais. Vienas tokių Civiliniame kodekse nepatartų, bet Draudimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 15 punkte nustatytų ir įprastinėje komercinėje praktikoje tam tikrose verslo srityse plačiai naudojamų prievolių užtikrinimo būdų yra laidavimo draudimas. Remiantis Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. kovo 23 d. nutarimu Nr. N-33⁶⁰ patvirtinto Gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakos draudimo grupių aprašymo 20 punkte pateiktu laidavimo draudimo aprašymu, atsižvelgiant į Civilinio kodekso 6.987 straipsnyje nustatytą bendrą draudimo sutarties sampratą, laidavimo draudimo sutartis suprantama kaip sutartis, pagal kurią draudikas už draudimo sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) išsipareigoja naudos gavėjui (draudėjo kreditoriui pagal draudimu užtikrintą prievolę) sumokėti įstatymo ar draudimo sutarties nustatyto dydžio draudimo išmoką, jeigu draudėjas savo kreditoriui neįvykdo visos ar dalies prievolės ir dėl to kreditorius patiria nuostolių. Tuo tarpu laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai išsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės (Civilinio kodekso 6.76 straipsnio 1 dalis).

⁵⁹ 2008 m. liepos 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus autobusai“ v UAB DK „PZU Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-320/2008.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. kovo 23 d. nutarimas Nr. N-33. 2004-03-30//Žin., 2004, Nr. 47-1567.

2008 m. liepos 4 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad „*laidavimas ir laidavimo draudimas yra skirtingi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai*“, pateikdamas išsamius šių dviejų užtikrinimo būdų atribojimo kriterijus (požymius). Pirma, nurodė, kad laidavimo ir laidavimo draudimo atsiradimo pagrindai yra skirtingi. Laidavimo draudimas gali atsirasti tik sutarties pagrindu, o laidavimas – dar ir įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu. Antra, konstatavo, kad skiriasi laidavimo sutarties ir laidavimo draudimo sutarties šalys. Laidavimo sutarties šalys yra užtikrinantis kito asmens prievolę asmuo (laiduotojas) ir kito asmens kreditorius. Laidavimo draudimo sutarties šalys yra užtikrinantis kito asmens prievolę asmuo (draudikas) ir asmuo, kurio prievolė užtikrinama (draudėjas). Dėl to pagal laidavimo sutartį naudos gavėjas ir viena sutarties šalis sutampa, o pagal laidavimo draudimo sutartį naudos gavėjas nėra sutarties šalis. Trečia, pažymėjo, kad skiriasi prievolės įvykdymą užtikrinančio subjekto pobūdis. Laiduotoju gali būti bet kuris asmuo, o draudiku – tik draudimo įmonės, kurių vienintelė veikla yra ne gyvybės draudimo šakos draudimas ir kuriai keliami didesni negu kitiems juridiniams asmenims reikalavimai (Draudimo įstatymo 2 straipsnio 9 dalis, 3 straipsnio 1, 4 dalys). Ketvirta, nurodė, kad yra nevienodas iš laidavimo ir laidavimo draudimo sutarčių atsirandančių prievolių santykis su užtikrinta prievole. Laiduotojo prievolė yra akcesorinė, o laidavimo draudiko – nepriklausoma. Penkta, atkreipė dėmesį, jog laidavimo sutartis yra vienašalė, o laidavimo draudimo sutartis – dvišalė, nes laiduotojas neturi priešpriešinių teisių kreditoriui, o kreditorius – priešpriešinių pareigų laiduotojui; laidavimo draudimo sutarties šalys turi viena kitai priešpriešines teises ir pareigas. Šešta, konstatavo, kad laidavimo ir laidavimo draudimo sutartys sudaromos skirtingais būdais. Laidavimo sutartis įprastai sudaroma derybų būdu, laidavimo draudimo sutartis – prisijungimo būdu. Septinta, nurodė, jog laidavimo ir laidavimo draudimo sutarčių forma taip pat yra nevienoda. Laidavimo sutarties forma yra paprasta rašytinė ir nepasižymi specifiškumu. Laidavimo draudimo sutarties forma yra paprasta rašytinė, bet turi savo specifiką: jos sudėtinės dalys yra draudiko parengtos draudimo taisyklės, draudimo liudijimas (polisas), individuali draudimo sutartis, jei ji sudaryta (Draudimo įstatymo 91 straipsnis), draudėjo prašymas sudaryti draudimo sutartį ir paprastai – laidavimo raštas.

Taigi, pagal kasacinio teismo išaiškinimą laidavimas ir laidavimo draudimas yra skirtingi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, dėl ko laidavimo draudimo santykiai turi būti suprantami tik kaip draudimo, bet ne kaip grynai laidavimo ar draudimo ir laidavimo požymių turintys teisiniai santykiai. Atitinkamai iš laidavimo draudimo kilęs ginčas turi būti sprendžiamas vadovaujantis Civilinio kodekso 6.987 – 6.1018 straipsniais, Draudimo įstatymu, bet ne laidavimą reglamentuojančiais Civilinio kodekso 6.76 – 6.89 straipsniais. Magistro baigiamojo darbo autorės

nuomone, kasaciniam teismui išaiškinus aptariamų prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų skirtumus, žemesnių instancijų teismams neturėtų kilti problemų kvalifikuojant ginčo santykius laidavimu arba laidavimo draudimu.

2009 m. gegužės 18 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-229/2009⁶¹, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl sutuoktinių su banku sudarytų kredito ir laidavimo sutarčių bei iš jų atsirandančių prievolių teisinio kvalifikavimo. Kasacine nutartimi išnagrinėtoje byloje ginčas kilo dėl to, kaip turėtų būti kvalifikuojama vieno sutuoktinio su banku sudaryta laidavimo sutartis, kuria laiduojama už kito sutuoktinio prievolės, priimtas pagal su tuo pačiu banku sudarytas kredito sutartis.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vadovaudamasis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, įtvirtintomis Civilinio kodekso 6.193 straipsnyje, tame tarpe tikraisiais sutarties šalių ketinimais, iš pradžių nustatė, kad sutuoktiniams sudarant kredito ir laidavimo sutartis jų valia buvo tokia pat, t. y. bendra – gauti kreditus, už kuriuos jie galėtų kaip sutuoktiniai bendrosios jungtinės nuosavybės teise įsigyti gyvenamąją patalpą ir ją susitvarkyti taip, kad galėtų tinkamai joje gyventi. Atsižvelgdamas į tai, jog pasirašydami sutartinius dokumentus (tiek kredito, tiek laidavimo sutartis) sutuoktiniai išreiškė vieną ir tą patį norą, kasacinis teismas pripažino, kad jie abu bendrai vienos iš sutarties šalių pusėje (kredito gavėjo pusėje) sudarė kredito sutartis ir tapo banko bendraskoliais pagal iš kredito sutarčių atsiradusią prievolę gražinti kreditus. Kasacinio teismo vertinimu, šiuo atveju neturėjo reikšmės tai, kad vieno sutuoktinio pasirašytos sutartys pavadintos laidavimo sutartimis, nes jos iš esmės atitiko kredito sutartims būdingus elementus – jomis sutuoktinis išreiškė tikrąją valią ne laiduoti už kito sutuoktinio prievolę, bet prisiimti jo prievolę, t. y. joje dalyvauti kaip pagrindinis skolininkas bendrai su kitu sutuoktiniu, bet ne kaip šalutinis, papildomas skolininkas pagal akcesorinę laidavimo prievolę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas galiausiai išaiškino, kad ginčo atveju laidavimo nebuvo, nes sutuoktinis, kaip laiduotojas, buvo ir pagrindinės užtikrintos prievolės solidarūs skolininkas, dėl ko negalėjo laiduoti savo kreditoriui už save, nes laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui (*„nuo pat pradžių buvo asmenų sutapimas prievolėje, todėl laidavimo objekto negalėjo būti – negalima laiduoti už patį save savo kreditoriui“*). Remiantis pirmiau nurodytais argumentais ir motyvais, laidavimo sutartys ginčo atveju buvo kvalifikuotos kaip sudėtinė kredito sutarčių dalis. Magistro baigiamojo darbo autorė atkreipia dėmesį, kad ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluota teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė visgi taikytina tik tokiai faktinei situacijai,

⁶¹ 2009 m. gegužės 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje „Swedbank“, AB v P. B., D. B., bylos Nr. 3K-7-229/2009.

kuomet sutuoktinis kredito sutartį su banku sudaro ir kreditą gauna (už kurio grąžinimą laiduoja kitas sutuoktinis) šeimos poreikiams tenkinti, pavyzdžiui, gyvenamajam būstui įsigyti, o ne asmeniniams interesams tenkinti, kadangi tik tokiu atveju tas kitas sutuoktinis (kuris laidavo) Civilinio kodekso 3.109 straipsnio 2 dalies pagrindu bendraskolium tampa pagal kredito sutartį.

Kadangi iki aukščiau aptarto kasacinio teismo išaiškinimo pateikimo bankai savo praktikoje neretai reikalavė vieno sutuoktinio laidavimo už kito sutuoktinio paimto kredito bendriems šeimos poreikiams tenkinti grąžinimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog: *„Netoleruotina versle bankų taikoma ydinga praktika, kai sutuoktiniai, tapę solidariaisiais skolininkais, dar verčiami sudaryti „laidavimo“ sutartis, nes, minėta, negalima laiduoti už savo paties prievolę [...]. Bankai dažniausiai nenorėdami aiškintis sutuoktinių prisiimamų prievolių prigimties ir solidarumo, nors tai yra jų, kaip specifinio verslo srities profesionalų, turinčių didelius ekonominius, finansinius, teisinius pajėgumus ir kuriems keliami didesni rūpestingumo, kruopštumo ir atidumo reikalavimai, pareiga, verčia sutuoktinius be pagrindo laiduoti vienam už kitą. Taip, siekdami geriau užsitikrinti savo interesų apsaugą, bankai sutartiniuose civiliniuose teisiniuose santykiuose sukuria priešingą efektą – sukelia sutuoktiniams abejonių dėl prisiimtos prievolės prigimties ir nepagrįstus sutuoktinių ginčus dėl jų prievolės solidarumo“*. Kadangi darbo autorei nepavyko rasti vėlesnių teismų sprendimų ar nutarčių identišku ginčo klausimu, galima daryti išvadą, jog bankai atkreipė dėmesį į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 18 d. nutartyje pateiktą išaiškinimą, tame tarpe jų taikytos kredito ir laidavimo sutarčių sudarymo praktikos kritiką.

*

Išanalizavusi teismų praktikoje kilusias problemas dėl atitinkamų civilinių santykių kvalifikavimo laidavimu ir laidavimo sutarties atribojimo nuo kitų sutarčių, darbo autorė daro išvadą, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tinkamai ir teisingai išsprendė ginčytinus klausimus, suformuluodamas atitinkamus precedentes. Visų pirma, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad laidavimas ir laidavimo draudimas yra skirtingi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, kadangi skiriasi jų atsiradimo pagrindai, sutarčių šalys ir šalių skaičius sutartyje, sutarčių sudarymo būdas, sutarčių forma, prievolės įvykdymą užtikrinančio subjekto pobūdis, iš sutarčių kylančių prievolių santykis su užtikrinta prievole. Laidavimo draudimo santykiai turi būti suprantami ir kvalifikuojami kaip draudimo, bet ne kaip laidavimo teisiniai santykiai, atsirandantys draudimo, bet ne laidavimo sutarties pagrindu, todėl iš jų kylančiam ginčui spręsti turi būti taikomos ne laidavimą, bet draudimą reglamentuojančios teisės normos. Antra, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog tuo atveju, jei vienas sutuoktinis sudaro su banku kredito sutartį, o kitas sutuoktinis laidavimu užtikrina

kredito sutartį sudariusio sutuoktinio tinkamą įsipareigojimų įvykdymą bankui, abiem sutartimis išreikšdami vieną ir tą pačią valią paimti kreditą bendriems šeimos poreikiams tenkinti, tai laidavusiam sutuoktiniui solidarūs įsipareigojimas atsiranda pagal kredito sutartį, t. y. pagal pagrindinę prievolę grąžinti kreditą, o laidavimo sutartis laikytina nesudaryta ir kvalifikuotina kaip sudėtinė kredito sutarties dalis, nes negali būti laiduojama už patį save savo kreditoriui.

2.3. Teismų praktika dėl laiduotojo atsakomybės apimties ir jos formavimasis

Civilinio kodekso 6.81 straipsnyje reglamentuota laiduotojo atsakomybė. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kai prievolė neįvykdyta, skolininkas ir laiduotojas atsako kreditoriui kaip solidariąją prievolę turintys bendraskoliai, jeigu ko kita nenustato laidavimo sutartis, o 2 dalyje nustatyta, kad laiduotojas atsako tiek pat kaip ir skolininkas (už palūkanų sumokėjimą, už nuostolių atlyginimą, už netesybų sumokėjimą), jeigu ko kita nenustato laidavimo sutartis. Taigi, jeigu laidavimo sutartis nenustato ko kita, skolininko ir laiduotojo atsakomybės už visų skolinių prievolių (pagrindinės ir papildomų) neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą turinys ir apimtis yra vienodi. Dėl laiduotojo atsakomybę reglamentuojančių teisės normų aiškinimo ir taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamoje teismų praktikoje pasisakyta keliais aspektais.

Visų pirma, kasacinėje instancijoje buvo iškeltas klausimas, ar laiduotojo atsakomybė apima jo prievolę mokėti procesines palūkanas tuo atveju, kai pagrindiniam skolininkui yra iškeliama bankroto byla, dėl ko yra nebeleidžiama vykdyti finansinių prievolių, o taip pat nutraukiamas netesybų ir palūkanų skaičiavimas. Vadinamosios procesinės palūkanos yra reglamentuotos Civilinio kodekso 6.37 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią skolininkas privalo mokėti įstatymų nustatyto dydžio palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.

Nutartimi išnagrinėtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-553/2008⁶², kasatorius nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo⁶³ (toliau – „Įmonių bankroto įstatymas“) 10 straipsnio 7 dalies 3 punktą nuo teismo nutarties iškelti įmonei bankroto bylą įsiteisėjimo dienos yra draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, tame tarpe mokėti procesines palūkanas. Kadangi laiduotojo atsakomybė yra tokios pačios apimties, kaip ir skolininko, tai, kasatoriaus manymu, iš laiduotojo taipogi negali būti reikalaujama mokėti

⁶² 2008 m. lapkričio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB bankas „Hansabankas“ (dabar – Swedbank) v. M. D., bylos Nr. 3K-3-553/2008.

⁶³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Žin., 2001, Nr. 31-1010.

procesines palūkanas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su tokiu laiduotojo atsakomybės turinio ir apimties aiškinimu. Kasacinis teismas savo ruožtu išaiškino, kad: „*Pagrindas priteisti šias palūkanas yra asmeninė skolininko atsakomybė už tai, kad jis prievolės nevykdė geruoju, o jo kreditorius dėl to kreipėsi į teismą. Per bylinėjimosi laiką skolininkas naudojosi kreditoriaus lėšomis, gavo iš to naudos, taip pažeidė kreditoriaus interesus ir privalo šios normos pagrindu mokėti įstatymo nustatytas palūkanas, kurios vertinamos kaip minimalūs kreditoriaus nuostoliai. Šiuo atveju neturi teisinės reikšmės, ar skolininko prievolė grąžinti priteistą sumą, kilo iš laidavimo kaip šalutinės prievolės, kad jo, kaip laiduotojo, atsakomybė yra tokia pati kaip ir pagrindinio skolininko, nes procesinių palūkanų mokėjimas kaip civilinė atsakomybė kyla iš laiduotojo neteisėtų veiksmų – pinigų nesumokėjimo geruoju, esant jo galiojančiai prievolei grąžinti pinigus kreditoriui už kitą asmenį. Jeigu pagrindinis skolininkas negrąžina paskolos ir dėl jos priteisimo teisme pareiškiamas ieškinys už skolininką laidavusiam asmeniui, kuris irgi geruoju nevykdė savo prievolės pagal laidavimo sutartį, tai savo prievolės nevykdęs laiduotojas yra tinkamas skolininkas pagal Civilinio kodekso 6.37 straipsnio 2 dalį dėl palūkanų priteisimo“.* Taigi, kasacinis teismas padarė išvadą, kad Civilinio kodekso 6.87 straipsnio nuostatos dėl laiduotojo atsakomybės apimties ir turinio apskritai yra netaikytinos sprendžiant dėl procesinių palūkanų priteisimo iš laiduotojo, kadangi procesinių palūkanų prigimtis ir paskirtis yra visiškai kita.

2.3.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėju kolegijos išaiškinimas dėl skolininko bankroto įtakos laiduotojo prievolės apimčiai

Dėl laiduotojo atsakomybės turinio ir apimties Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė ir 2011 m. balandžio 4 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-61/2011⁶⁴, kurioje, pabrėždamas laidavimo, kaip akcesorinės (papildomos, šalutinės ir nuo pagrindinės prievolės priklausančios) prievolės, pobūdį, iš pradžių konstatavo, jog „*akcesorinei prievolei būdinga, kad ji priklauso nuo pagrindinės prievolės ir negali šios viršyti*“, ką įvardino laiduotojo teisių apsauga. Toliau kasacinis teismas pažymėjo, kad „*laiduotojo prievolės turinys yra toks, jog laiduotojas įsipareigoja, skolininkui pažeidus laidavimu užtikrintą prievolę, atsakyti kreditoriui kartu su skolininku*“, ir kad „*šios prievolės prieš kreditorių mastą paprastai nulemia skolininko atsakomybės už prievolės pažeidimą mastas*“. Žodis „*paprastai*“ šiuo atveju reiškė Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 2 dalyje numatytą galimybę laidavimu užtikrinti tik dalį pagrindinės prievolės, kas

⁶⁴ 2011 m. balandžio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Swedbank“ v G. D., R. D., bylos Nr. 3K-7-61/2011.

automatiškai sąlygoja kitokį (mažesnę negu skolininko) laiduotojo atsakomybės mastą. Neatsižvelgiant į tai, jeigu laidavimo sutartyje nenustatyta kitaip, tai laiduotojas už skolininką atsako prieš kreditorius taip pat ir tokiu pat mastu, kaip ir skolininkas. Galiausiai, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad laiduotojo prievolės akcesorinis pobūdis ir to nulemti jos ypatumai sąlygoja tai, kad „*ginčą dėl visiško laiduotojo prievolės vykdymo (skolos ir pan.) priteisimo kreditoriui nagrinėjantis teismas laiduotojo vykdytiną prievolės mastą nustato teismo procesinio sprendimo, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės, priėmimo dieną*“. Šį argumentą, darbo autorės nuomone, galima laikyti įžanga į vėliau daugybę diskusijų sukėlusį išaiškinimą dėl laiduotojo atsakomybės masto, pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto bylą. 2011 m. balandžio 4 d. nutartimi išnagrinėtoje byloje kasacinis teismas nustatė, kad laidavimo sutartyje laiduotojo atsakomybės mastas yra susietas su pagrindinio skolininko atsakomybės apimtimi, tačiau tuo pačiu pripažino, kad paties skolininko atsakomybę modifikavo teisiškai reikšmingas įvykis – bankroto bylos iškėlimas. Remiantis aukščiau jau minėtu Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punktu, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, nutraukiamas netesybų ir palūkanų už visas įmonės prievolės, tarp jų už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą, skaičiavimas. Byloje nebuvo ginčo dėl to, kad pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto bylą nutrūko kredito sutartyje nustatytų netesybų bei palūkanų skaičiavimas ir tokiu būdu sumažėjo jo prievolės pagal kredito sutartį mastas. Tačiau atsižvelgdamas į šią teisiškai reikšmingą aplinkybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo precedentą, kad „*jeigu dėl Įmonių bankroto įstatymo įtvirtinto teisinio reglamentavimo modifikuojasi (sumažėja) laidavimu užtikrinta skolininko prievolė, tai atitinkamai modifikuojasi (sumažėja) ir solidarioji laiduotojo akcesorinė prievolė, kylanti iš laidavimo sutarties, nes laiduotojas negali būti atsakingas didesniu mastu negu skolininkas (Civilinio kodekso 6.76 straipsnis, 6.78 straipsnio 2 dalis, 6.81 straipsnio 2 dalis)*“. Tai reiškė, kad Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkto pagrindu nutraukus netesybų ir palūkanų už visas pagrindinio skolininko prievolės skaičiavimą ir taip apribojus (sumažinus) jo prievolės kreditoriui mastą, iš laidavimo sutarties kylančios laiduotojo prievolės mastas privalo būti nustatomas toks pats, kaip ir skolininko prievolės. Kitaip tariant, laiduotojui negalėjo būti nustatomas didesnis įsipareigojimų mastas negu pagrindinio skolininko bankroto byloje užfiksuotas jo įsipareigojimų kreditoriui mastas. Suformulavęs pirmiau aptartą teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę,

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aptariamoje kasacinėje nutartyje papildomai pažymėjo, jog nesama prieštaravimo (prieštaringumo) tarp to, kad kreditoriaus laiduotojui pareikštas reikalavimas dėl sutartinių palūkanų, susidariusių (priskaičiuotų) jau po bankroto bylos pagrindiniams

skolininkui iškelimo, buvo atmestas, o reikalavimas dėl procesinių palūkanų – patenkintas. Kasacinis teismas šiuo atveju pasirėmė ankstesne, 2008 m. lapkričio 4 d. kasacinėje nutartyje suformuota, praktika, kad pagrindas priteisti procesines palūkanas yra asmeninė laiduotojo atsakomybė už tai, kad jis prievolės nevykdė geruoju ir kreditorius dėl to kreipėsi į teismą.

Darbo autorė pabrėžia, jog kasacinio teismo išaiškinimas, kad dėl Įmonių bankroto įstatyme įtvirtinto teisinio reglamentavimo kintant (sumažėjant) laidavimu užtikrintai pagrindinio skolininko prievolei atitinkamai kinta (sumažėja) ir solidarioji laiduotojo prievolė, nebuvo vieningas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjai Dangutė Ambrasienė, Česlovas Jokūbauskas ir Sigitas Gurevičius pateikė atskirąją nuomonę dėl 2011 m. balandžio 4 d. kasacinės nutarties, nesutikdami būtent su laidavimo prievolės turinio aiškinimu, šios prievolės solidarumo ir akcesoriškumo aspektais bei laiduotojo atsakomybės ribomis, kai skolininkui iškeliamas bankroto byla. 2011 m. balandžio 4 d. atskirojoje nuomonėje teisėjai pasisakė, kad: *„laidavimo akcesorinis pobūdis be specialaus susitarimo laidavimo sutartyje negali reikšti galimybės laidavimą modifikuoti taip, kad būtų mažinami laiduotojo prisiimti įsipareigojimai. Laidavimo institutas įgalina kreditorių gauti visišką visų savo reikalavimų (t. y. ir papildomų, tokių kaip palūkanos, netesybos ir pan.) patenkinimą tuo atveju, jei skolininkas pažeidžia savo sutartinę prievolę. Kadangi laiduotojo atsakomybės apimtys yra apibrėžtos kreditorių ir skolininką siejančios prievolės (nebent ji būtų modifikuota laidavimo sutartimi), tai laiduotojo atsakomybės neveikia vien skolininko asmenį liečiantys veiksniai, tokie kaip fizinio asmens mirtis ar juridinio asmens likvidavimas“*. Taigi, atskirąją nuomonę pateikę teisėjai buvo įsitikinę, kad laiduotojo atsakomybei neturi ir negali turėti įtakos (atitinkamai nemodifikuoja ir negali modifikuoti jos apimčių) vien skolininką liečiantys veiksniai, tokie kaip, pavyzdžiui, bankrotas. Nors bankroto procedūras reglamentuojantis Įmonių bankroto įstatymas iš tikrųjų yra nukreiptas vien į bankrutuojančio skolininko, o ne ir į laiduotojo asmenį, dėl ko savaime nekeičia tarp kreditoriaus ir laiduotojo egzistuojančios prievolės sąlygų bei turinio, tačiau, magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, laidavimo teisiniuose santykiuose negalima neatsižvelgti ir neįvertinti tokios teisiškai reikšmingos aplinkybės, kaip bankroto bylos pagrindiniam skolininkui iškelimas, ir to sukeltamų teisinių padarinių, tame tarpe pagrindinės prievolės modifikavimosi (sumažėjimo). Priešingu atveju, būtų paneigta tiek Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 2 dalis, pagal kurią negali būti laiduojama už didesnę sumą, negu skolininkas skolingas, o jeigu laiduojama suma viršija skolą, tai ji turi būti sumažinta iki skolos dydžio, tiek Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 2 dalis, pagal kurią laiduotojas atsako tiek pat kaip ir skolininkas. Šių teisės normų lingvistinis, loginis ir sisteminis aiškinimas kartu su Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkto aiškinimu, darbo autorės nuomone, neduoda pagrindo kitai išvadai negu ta, kurią padarė civilinę

bylą Nr. 3K-7-61/2011 nagrinėjusios išplėstinės teisėjų kolegijos dauguma, t. y. kad dėl pagrindiniam skolininkui iškeltos bankroto bylos kintant (padidėjant) jo įsipareigojimams (skolai) kreditoriui, toks pat likimas ištinka ir laiduotojo įsipareigojimus kreditoriui pagal laidavimo sutartį, nes akcesorinės prievolės esmė yra ta, kad ji priklauso nuo pagrindinės prievolės ir jokiai atveju negali jos viršyti. Iš to seka, kad laiduotojo akcesorinės prievolės mastas negali būti didesnis už bankroto byloje įstatymo pagrindu sumažėjusį ir užfiksuotą (nustatytą) pagrindinio skolininko prievolės mastą (skolos dydį). Atskirojoje nuomonėje buvo nurodoma, kad Civilinio kodekso 6.76 straipsnio, 6.78 straipsnio 2 dalies bei 6.81 straipsnio 2 dalies normų nuostatos yra orientuotos į laidavimo sutartyje numatyto laiduotojo įsipareigojimo apimtį, bet ne į jo atsakomybės sumažinimą dėl to, kad, ištikus skolininką visiško ar dalinio nemokumo faktui, laiduotojas bus atleistas nuo visos ar dalies atsakomybės pagal laidavimo sutartį, nes jo įsipareigojimų kreditoriui minėtas teisiškai reikšmingas faktas nepakeitė – pagal sutartį su kreditoriumi jis liko atsakingas ta apimtimi, kuri numatyta laidavimo sutartyje. Tokiam aiškinimui, magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, trūksta teisinio pagrindimo. Pagal Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 2 dalį, jeigu laiduojama suma viršija skolą, tai ji besąlygiškai turi būti sumažinta iki skolos dydžio, nepriklausomai nuo to, kokie veiksniai sąlygojo laidavimo sumos neatitikimą pagrindinio skolininko skolos dydžiui, ir nepriklausomai nuo to, koku metu tas neatitikimas atsirado (buvo nustatytas). Tuo tarpu Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 2 dalies nuostatoje, pagal kurią laiduotojas atsako tiek pat kaip ir skolininkas, laiduotojo atsakomybės mastas vėlgi tiesiogiai siejamas su skolininko atsakomybės mastu, esamu faktiškai, o ne su laidavimo sutarties sudarymo dieną buvusia atsakomybės apimtimi. Taigi, darbo autorės nuomone, atskirąją nuomonę pareiškę kasacinio teismo teisėjai D.Ambrasienė, Č.Jokūbauskas ir S.Gurevičius išplėstinės teisėjų kolegijos daugumos suformuluoto precedento dėl laiduotojo atsakomybės apimties modifikavimosi pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto bylą tariamą ydingumą grindė patys nevisiškai tinkamai interpretuodami laidavimo akcesorinį pobūdį (tame tarpe teigdami, kad laidavimo akcesorinis pobūdis be specialaus susitarimo laidavimo sutartyje jokiais kitais atvejais negali reikšti galimybės laidavimą modifikuoti taip, kad būtų mažinami laiduotojo prisiimti įsipareigojimai), be to, abstrakčiai ir lakoniškai konstatuodami, neva Įmonių bankroto įstatymo nuostatų perkėlimas į laidavimo institutą (kai laiduotojas nebankrutuoja) reiškia ne ką kita, o laidavimo instituto paneigimą. Toks į kraštutinumus pereinantis argumentavimas magistro baigiamojo darbo autorės visiškai neįtikina.

Negalima pritarti atskirąją nuomonę dėl 2011 m. balandžio 4 d. kasacinės nutarties pateikusiems Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjams ir toje dalyje, kurioje buvo sukritikuota

tariamai nenuosekli kasacinės nutarties motyvacija dėl procesinių palūkanų priteisimo iš laiduotojo („viena vertus, kolegija konstatuoja, kad laiduotojo įsipareigojimų apimtis pagal laidavimo sutartį yra tokia pati, kaip ir skolininko (tarp jų ir dėl 6 procentų procesinių palūkanų mokėjimo), antra vertus, daro išvadą, kad laidavimo sutartyse nenustatyta didesnės laiduotojų (fizinių asmenų) atsakomybės, nei tai numatyta Civilinio kodekso 6.210 straipsnyje“). Šiuo atveju patys atskirąją nuomonę pareiškę kasacinio teismo teisėjai klaidingai suprato, neva išplėstinės teisėjų kolegijos dauguma konstatavo, kad laiduotojo įsipareigojimų dėl procesinių palūkanų mokėjimo apimtis yra tokia pati kaip ir skolininko, t. y. 6 procentai. Priešingai, išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžė, kad procesinių palūkanų mokėjimas kaip civilinė atsakomybė kyla ne iš skolininko, bet iš paties laiduotojo neteisėtų veiksmų – pinigų nesumokėjimo kreditoriui geruoju, esant galiojančiai ir vykdytinai laidavimo prievolei. Akcentuodama tai, kad laidavimo sutartyje nenustatyta laiduotojo atsakomybė didesniu palūkanų dydžiu negu įstatymuose, kolegija, darbo autorės nuomone, norėjo pažymėti, kad didesnis negu Civilinio kodekso 6.210 straipsnyje numatytas procesinių palūkanų dydis turi būti įtvirtintas pačioje laidavimo sutartyje, o ne kreditoriaus ir skolininko sudarytoje, pavyzdžiui, kredito sutartyje, kadangi, dar kartą pabrėžtina, pareiga jas mokėti kyla dėl paties laiduotojo prievolės neįvykdymo geruoju.

2.3.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos išaiškinimas dėl skolininko bankroto įtakos laiduotojo prievolės apimčiai

Nepraėjus nė metams po Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 4 d. nutarties, priimtos civilinėje byloje Nr. 3K-7-61/2011, paskelbimo kasacinę instanciją vėl pasiekė byla, kurioje kilęs ginčas buvo susijęs su bankroto bylos skolininkui iškėlimo įtaka skolininko prievolės įvykdymą užtikrinančios laiduotojo prievolės apimčiai. Šiuo atveju byla buvo perduota nagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinei sesijai, kuri sudaroma, kai iškyla itin sudėtingas teisės aiškinimo ir taikymo klausimas. Plėtodama magistro baigiamojo darbo autorės prieš tai išanalizuotą praktiką, suformuotą 2011 m. balandžio 4 d. kasacinėje nutartyje, skyriaus plenarinė sesija 2011 m. gruodžio 29 d. nutarime, priimtame civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011⁶⁵, konstatavo, jog Įmonių bankroto įstatyme tiesiogiai nereglamentuojama situacija, kai kreditoriaus reikalavimo į bankrutuojantį skolininką patenkinimas yra užtikrintas laidavimu, neaptariama kreditoriaus ir laiduotojo teisių ir pareigų apimtis, jų dalyvavimas bankroto byloje ir kiti su tuo

⁶⁵ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje AB DNB bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.

susiję klausimai. Dėl šios priežasties, skyriaus plenarinė sesija nurodė, kad vertinant bankroto bylos išskėlimo fakto įtaką laidavimo teisiniams santykiams yra privalu atsižvelgti į bendrųjų Civilinio kodekso normų reglamentuojamus laidavimo, kaip solidariosios ir akcesorinės prievolės, bruožus. Pasisakydama dėl bankroto bylos skolininkui išskėlimo įtakos laiduotojo atsakomybės apimčiai, skyriaus plenarinė sesija iš esmės pakartojo išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 4 d. kasacinėje nutartyje šiuo klausimu suformuotą praktiką, kad: *„Jeigu dėl Įmonių bankroto įstatyme įtvirtinto teisinio reglamentavimo modifikuojasi (sumažėja) laidavimu užtikrinta skolininko prievolė, tai atitinkamai modifikuojasi (sumažėja) ir solidarioji laiduotojo akcesorinė prievolė, kylanti iš laidavimo sutarties, nes laiduotojas negali laiduoti didesne apimtimi (už didesnę sumą), negu skolininkas skolingas (Civilinio kodekso 6.76 straipsnis, 6.78 straipsnio 2 dalis, 6.81 straipsnio 2 dalis). Laiduotojo prievolės apimtis yra tokia pati, kaip ir užtikrintos skolininko prievolės apimtis, nepaisant to, į ką nukreipiamas reikalavimas – į skolininką bankroto procese ar į laiduotoją atskiroje civilinėje byloje“*. Taigi, skyriaus plenarinė sesija toliau formavo praktiką ta linkme, kad pagrindiniam skolininkui išskėlus bankroto bylą ir nutraukus netesybų bei palūkanų už visas jo prievoles skaičiavimą, tokiu būdu sumažinant, *inter alia*, laidavimu užtikrintos prievolės kreditoriui apimtį, taip pat yra pagrindas ir laiduotojo prievolės apimčiai sumažėti tokiu pat mastu.

Darbo autorė pastebi, kad skyriaus plenarinė sesija šiai teisės aiškinimo ir taikymo taisyklei suteikė tvirtesnę teisinį pagrindimą, papildantį išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 4 d. kasacinėje nutartyje pateiktą argumentaciją. Šis tvirtesnis pagrindimas buvo paremtas Civilinio kodekso 6.83 straipsnio nuostatomis. Pagal Civilinio kodekso 6.83 straipsnio 1 dalį įvykdžiusiam prievolę laiduotojui pereina visos kreditoriaus teisės pagal šią prievolę. Pagal to paties straipsnio 4 dalį kreditorius prievolę įvykdžiusiam laiduotojui privalo perduoti jam reikalavimą skolininkui patvirtinančius dokumentus, taip pat šį reikalavimą užtikrinančias teises. Atsižvelgdama į pirmiau nurodytų teisės normų esmę ir paskirtį, skyriaus plenarinė sesija konstatavo, jog *„negalima Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkto aiškinti taip, kad netesybų ir palūkanų skaičiavimo nutraukimas taikomas tik skolininkui ir netaikomas laiduotojui, nes tokiu atveju prievolę įvykdęs ir palūkanas bei netesybas sumokėjęs laiduotojas subrogacijos būdu perimtų didesnės apimties kreditoriaus reikalavimo teisę, negu kreditorius būtų galėjęs patenkinti savo reikalavimą, pareikšdamas jį tiesiogiai skolininkui“*. Magistro baigiamojo darbo autorės nuomone, skyriaus plenarinė sesija teisingai pažymėjo, kad toks aiškinimas, viena vertus, neatitiktų laiduotojo prievolės akcesoriškumo, kita vertus, sukurtų galimybę apeiti Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkte nustatytą imperatyvųjį materialiojo teisinio pobūdžio kreditoriaus teisių ribojimą skolininkui išskėlus bankroto bylą, kuris, be kita ko, užtikrina ir visų kreditorių

lygiateisiškumo principo įgyvendinimą. Taigi, jeigu kreditorius neturi teisės reikalauti iš skolininko palūkanų ir netesybų nuo bankroto bylos iškėlimo, tai tokios teisės atgręžtinio reikalavimo būdu neįgis ir laiduotojas, dėl ko, nesant aptariamo kasacinio teismo išaiškinimo, jo teisinė padėtis vienareikšmiškai pablogėtų. Būtent dėl šios priežasties turi būti užtikrinama, kad bankrutuojančiam pagrindiniam skolininkui nutraukus netesybų ir palūkanų už jo prievolę skaičiavimą ir taip užfiksavus įsipareigojimų kreditoriui apimtį, tokia pat prievolės (įsipareigojimų) apimtis būtų nustatoma ir laiduotojui.

2011 m. gruodžio 29 d. kasaciniame nutarime Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija be kita ko pasisakė ir dėl procesinių palūkanų priteisimo iš laiduotojo, nors šiuo klausimu jau iki tol buvo suformuota vieninga ir nuosekli praktika. Skyriaus plenarinė sesija, plėtodama ankstesniąją kasacinio teismo praktiką, pagal kurią laiduotojo pareiga sumokėti Civilinio kodekso 6.37 straipsnio 2 dalyje nustatytas vadinamąsias procesines palūkanas buvo grindžiama jo asmeninės prievolės pažeidimu, šią laiduotojo pareigą papildomai išanalizavo ir išaiškino civilinės atsakomybės kontekste, nurodydama, kad: *„Laiduotojui neįvykdžius prievolės už skolininką kreditoriui, atsiranda nauji prievoliniai teisiniai santykiai – sutartinės civilinės atsakomybės teisiniai santykiai, kurie tęsiasi iki laiduotojas įvykdo prievolę už skolininką. Laiduotojui neįvykdžius prievolės, kreditorius įgyja naują teisę – teisę reikalauti procesinių palūkanų, o laiduotojas įgyja naują pareigą – pareigą sumokėti kreditoriui palūkanas, atsiradusias dėl prievolės neįvykdymo. Prievolę sumokėti procesines palūkanas kreditoriui įvykdęs laiduotojas neįgyja teisės reikalauti iš skolininko sumokėtos procesinių palūkanų sumos, nes tokių palūkanų mokėjimas nėra pagrindinio skolininko prievolė, o civilinė atsakomybė procesinių palūkanų forma laiduotojui taikoma dėl jo paties neteisėtų veiksmų”*.

Plenarinės sesijos pateiktas išaiškinimas dėl laiduotojo mokėtinų procesinių palūkanų žymiai reikšmingesniu ir aktualesniu šiuo atveju laikytinas toje dalyje, kurioje buvo pasisakyta dėl tokių palūkanų dydžio. Kasacinėje instancijoje buvo keliamas klausimas, ar laiduotojas privalo mokėti kreditoriui pagrindinio skolininko su kreditoriumi sudarytoje sutartyje numatyto dydžio (ginčo atveju – 15,75 procentų), ar įstatyme nustatyto dydžio (ginčo atveju – 5 procentų) procesines palūkanas. Lietuvos apeliacinis teismas kreditoriui iš laiduotojo buvo priteisęs kredito sutartyje nustatytas sutartines kintamo dydžio palūkanas, kurių dydžio sudedamosios dalys buvo VILIBOR norma ir banko marža ir kurio sudarė būtent 15,75 procentų. Skyriaus plenarinė sesija su tokia žemesnės instancijos teismo išvada nesutiko ir pripažino ją nepagrįsta, motyvuodama tuo, kad: pirma, laiduotojų prievolės apimtis yra tokia pat kaip ir skolininko, todėl skolininkui iškėlus bankroto bylą palūkanos ir netesybos toliau neskaičiuojamos, dėl ko laiduotojui taip pat negali būti

skaičiuojamos, *inter alia*, sutartinės palūkanos už naudojimąsi kreditoriaus pinigais pagal kredito sutartį; antra, pagrindas priteisti procesines palūkanas yra asmeninė laiduotojo atsakomybė už tai, kad jis prievolės nevykdė geruoju, o kreditorius dėl to kreipėsi į teismą. Be to, skyriaus plenarinė sesija atkreipė dėmesį, kad kreditorius neįrodė, jog fizinio asmens laidavimo sutartis buvo komercinis sandoris, todėl negalėjo būti taikomas ir specialusis Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas⁶⁶. Remdamasi nurodytais motyvais, kuriems pritaria ir darbo autorė, skyriaus plenarinė sesija paliko galioti pirmosios instancijos teismo tinkamai kvalifikuotas iš laiduotojo priteistinas procesines palūkanas pagal Civilinio kodekso 6.37 straipsnio 2 dalį, 6.210 straipsnio 1 dalį ir 6.261 straipsnį.

2011 m. gruodžio 29 d. kasaciniame nutarime Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija galiausiai pasisakė dėl laiduotojo prievolės apimties, kai kreditoriaus (įkaito turėtojo) reikalavimas liko nepatenkintas dėl pagrindinio skolininko bankroto byloje susidariusių bankroto administravimo išlaidų. Skyriaus plenarinė sesija pažymėjo, kad kreditorius, esantis įkaito turėtoju, privalo prisidėti prie bankrutuojančios įmonės administravimo išlaidų apmokėjimo. Ši jo pareiga reglamentuota Įmonių bankroto įstatymo 33 straipsnio 5 dalyje, pagal kurią bankroto administratoriui realizavus įkeistą turtą, padengiant įkaito turėtojo ar hipotekos kreditoriaus reikalavimą, jam sumokama ne visa turto pirkėjo sumokėta pinigų suma, o tik tai, kas lieka išskaičiavus administravimo išlaidoms apmokėti kreditorių susirinkimo patvirtintą sumą. Jei išskaičiavus administravimo išlaidas iš lėšų, gautų pardavus įkeistą turtą, likusių lėšų nepakanka visiškai padengti įkeitimu (hipoteka) užtikrintą kreditoriaus reikalavimą, tai likusi nepatenkinta kreditoriaus reikalavimo dalis tenkinama pagal Įmonių bankroto įstatymo 35 straipsnio reglamentuojamą kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir tvarką, o dėl nepatenkinto kreditoriaus reikalavimo dalies laiduotojui Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 1 dalies pagrindu išlieka solidarioji prievolė kartu su pagrindiniu skolininku. Byloje laiduotojai ginčijo savo pareigą įvykdyti prievolę už pagrindinį skolininką toje apimtyje, kurioje kreditoriaus reikalavimas liko nepatenkintas iš įkeisto turto vertės dėl to, kad iš jos buvo išskaičiuotos administravimo išlaidos. Skyriaus plenarinė sesija, remdamasi pirmiau aptartais argumentais ir motyvais, konstatavo, kad dėl administravimo išlaidų dalies kreditorius išsaugojo savo pirminį reikalavimą į skolininką, dėl ko nutarė, kad laiduotojai privalo jį patenkinti. Skyriaus plenarinė sesija pridūrė, kad teisinis santykis dėl įmonės bankroto administravimo išlaidų apmokėjimo apskritai sieja tik bankrutuojančios įmonės kreditorių (šiuo atveju įkeitimo turėtoją) ir įmonę skolininkę, atstovaujamą bankroto administratoriaus, iš ko

⁶⁶ Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas//Žin. 2012, Nr.: 127-6389.

galima suprasti, kad neturi jokios įtakos laiduotojui, tame tarpe nesukelia jokių pasekmių laiduotojo prievolės apimčiai.

Magistro baigiamojo darbo autorė atkreipia dėmesį, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas Č.Jokūbauskas pateikė atskirąją nuomonę ir dėl 2011 m. gruodžio 29 d. kasacinio nutarimo, joje pasisakydamas, kad Įmonių bankroto įstatymas visiškai nereglamentuoja bankrutuojančios įmonės laiduotojo ir šios įmonės kreditorių santykių, dėl ko, teisėjo manymu, minėto įstatymo normų taikymo išplėtimas laiduotojui reiškia, *inter alia*, laidavimo instituto normų paneigimą, panaudojant laidavimo santykiams modifikuoti Įmonių bankroto įstatymo nuostatas, nors jos nėra nukreiptos į nebankrutuojančių asmenų tarpusavio santykių reglamentavimą. 2011 m. gruodžio 29 d. atskirojoje nuomonėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas Č.Jokūbauskas iš esmės atkartoj argumentus ir motyvus, išdėstytus atskirojoje nuomonėje, pateiktoje dėl 2011 m. balandžio 4 d. kasacinės nutarties, todėl magistro baigiamojo darbo autorė išsamiau jų neanalizuoja ir nevertina. Darbo autorė tuo pačiu pažymi, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas S.Gurevičius šįkart jau palaikė skyriaus plenarinės sesijos teisėjų daugumos nuomonę dėl laiduotojo atsakomybės ribų, kai skolininkui iškeliama bankroto byla, nors su ja nesutiko 2011 m. balandžio 4 d. atskirojoje nuomonėje, pateiktoje kartu su teisėju Č.Jokūbausku.

Pastebėtina, kad aukščiau aptartose bylose, išnagrinėtose 2011 m. balandžio 4 d. kasacine nutartimi ir 2011 m. gruodžio 29 d. kasaciniu nutarimu, kreditoriai, atsikirdami į laiduotojų argumentus dėl jų atsakomybės apimties pakitimo (sumažėjimo) įsiteisėjus teismo nutarčiai išskelti pagrindiniam skolininkui bankroto bylą ir dėl to nutraukus jam netesybų ir palūkanų skaičiavimą bei užfiksavus atitinkamą skolos dydį, įrodinėjo, neva laiduotojai apskritai negali remtis ta aplinkybe, jog skolininkas yra įgijęs bankrutuojančios įmonės statusą ir kad jam yra suteiktas specialus teisinis režimas. Tokie kreditorių argumentai abiem atvejais buvo atmesti kaip nepagrįsti pasiremiant Civilinio kodekso 6.82 straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatyta, kad laiduotojas turi teisę pareikšti kreditoriaus reikalavimui visus atsikirtimus, kuriuos galėtų reikšti skolininkas. Aiškindamas šią teisės normą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiek 2011 m. balandžio 4 d. kasacinėje nutartyje, tiek 2011 m. gruodžio 29 d. kasaciniame nutarime konstatavo, kad laiduotojas turi teisę pareikšti kreditoriaus reikalavimui ir tuos atsikirtimus, kuriuos, remdamasis Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punktu, galėtų pareikšti pagrindinis skolininkas. Konkrečiai 2011 m. balandžio 4 d. kasacinėje nutartyje išplėstinė teisėjų kolegija pasisakė, kad: „Bankroto bylos skolininkui iškėlimo faktas ir jo nulemtas palūkanų bei netesybų skaičiavimo nutraukimas negali būti interpretuojamas kaip teisė, kurios įgyvendinimas (arba pasinaudojimas kuria) išimtinai susijęs su skolininko asmeniu (Civilinio kodekso 6.82 straipsnio 3 dalis), nes

Civilinio kodekso 6.82 straipsnio 2 dalyje expressis verbis įtvirtinta laiduotojo teisė pareikšti atitinkamus atsikirtimus, t. y. įgyvendinti arba pasinaudoti šia teise. Dėl tos pačios priežasties bankroto bylos skolininkui iškelimo faktas negali būti aiškinamas ir kaip gynybos priemonė, kurią esą gali panaudoti tik asmeniškai skolininkas (Civilinio kodekso 6.7 straipsnis)“. 2011 m. gruodžio 29 d. kasaciniame nutarime skyriaus plenarinė sesija papildomai pažymėjo, kad laiduotojo ginimosi nuo jam pareikšto reikalavimo būdus bei galimybę gintis nuo reikalavimo tais pačiais argumentais, kuriuos galėtų naudoti pagrindinis skolininkas, lemia ne kas kita, o laiduotojo prievolės akcesoriškumas. Be to, skyriaus plenarinė sesija išaiškino, jog „*laiduotojas gali reikšti kreditoriui tiek materialinio teisinio pobūdžio, tiek ir procesinio teisinio pobūdžio atsikirtimus, kuriuos galėtų pareikšti ir pagrindinis skolininkas“.*

2012 m. liepos 3 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-349/2012, pasisakydamas dėl laiduotojo atsakomybės dydžio, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog „*įstatyme įtvirtina laidavimo sutarties samprata sudaro pagrindą išvadai, kad laidavimo sutartimi laiduotojas gali įsipareigoti atsakyti kito asmens kreditoriui, ne tik tada, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, nevykdys visos ar dalies piniginės prievolės, bet ir tada, kai skolininkas yra įsipareigojęs vykdyti prievolę perduoti individualiais požymiais apibūdinamą daiktą“.* Minėta kasacine nutartimi išnagrinėtoje byloje ginčas buvo kilęs dėl laiduotojo atsakomybės už pagrindinio skolininko netinkamai įvykdytas prievoles pagal lizingo sutartį. Lizingo sutartyje šalys buvo susitarusios, kad sutarties nutraukimo atveju klientas, *inter alia*, privalo grąžinti lizingo bendrovei turtą (automobilį) ir visus su juo susijusius dokumentus. Išanalizavęs lizingo ir laidavimo sutartis bei iš jų išplaukiančią laiduotojo prisiimtą įsipareigojimą bei atsakomybės apimtį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad į laidavimo sutartį lizingo sutarties nuostata dėl pareigos grąžinti turtą (automobilį) lizingo bendrovei, nutraukus sutartį, nebuvo perkelta, dėl ko žemesnės instancijos teismo sprendimo už akių dalį, kuria laiduotojas buvo įpareigotas grąžinti lizingo bendrovei nuosavybės teise priklausantį automobilį ir jo dokumentus bei raktelius, pripažino neteisėta ir nepagrįsta. Tačiau, kaip jau minėta, kasacinis teismas konstatavo, kad laiduotojas gali būti atsakingas kreditoriui už pagrindinio skolininko prievolės perduoti kreditoriui individualiais požymiais apibrėžtą objektą neįvykdymą. Magistro baigiamojo darbo autorė nesutinka su tokiu išaiškinimu. Visų pirma, darbo autorės nuomone, jis yra teisiškai nepagrįstas. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išvadą, kad laidavimo sutartimi laiduotojas gali įsipareigoti atsakyti kreditoriui ir tada, kai skolininkas yra įsipareigojęs įvykdyti prievolę perduoti individualiais požymiais apibūdinamą daiktą, padarė remdamasis įstatymine laidavimo sutarties samprata, tačiau neatskleidė ir neaptarė šios sampratos susiejant ją konkrečiai su aptariamu išaiškinimu. Antra, darbo

autorės nuomone, kasacinio teismo suformuluota taisyklė yra kritikuotina dėl tos priežasties, kad individualiais požymiais apibūdintas daiktas, pavyzdžiui, konkretus automobilis, yra vienintelis ir nepakeičiamas (Civilinio kodekso 4.3 straipsnio 2 dalis), todėl, jeigu jis yra skolininko žinioje ir valdyme, tai antro tokio paties daikto negali būti laiduotojo žinioje ir valdyme. Esant tokiai situacijai, laiduotojo prievolė tampa neįvykdoma faktiškai, o prievolės dalyku negali būti tai, kas neįvykdoma (Civilinio kodekso 6.3 straipsnio 4 dalis). Trečia, jeigu individualiais požymiais apibūdintas daiktas visgi būtų laiduotojo valdyme, tai jį gražinus lizingo bendrovei lieka neaišku, kokios kreditoriaus teisės pereina prievolę įvykdžiusiam laiduotojui pagal Civilinio kodekso 6.83 straipsnį (savaiame suprantama, kad teisė reikalauti pagrindinį skolininką perduoti tą patį automobilį, kurį laiduotojas gražino kreditoriui, laiduotojui pereiti negalėtų). Galiausiai, atskirose laidavimo institutų reglamentuojančiose normose pavartotos frazės (pavyzdžiui, Civilinio kodekso 6.78 straipsnio 2 dalyje pavartotos frazės „už didesnę sumą“, „skolininkas skolingas“, „viršija skolą“, „turi būti sumažinta iki skolos dydžio“, Civilinio kodekso 6.82 straipsnio 3 dalyje pavartotos frazės „ginčyti skolą“, „taikyti įskaitymą“, Civilinio kodekso 6.83 straipsnio 2 dalyje pavartota frazė „ką skolininkas būtų privalėjęs sumokėti“ ir kt.), darbo autorės nuomone, visumoje sudaro pagrindą išvadai, kad laiduojama gali būti tik už skolininko piniginius įsipareigojimus.

*

Apibendrinama teismų praktiką dėl laiduotojo atsakomybės apimties, magistro baigiamojo darbo autorė daro išvadą, kad laiduoto atsakomybę reglamentuojančių teisės normų aiškinimas ir taikymas yra pats problemiškesnis, palyginus su kitais teisiniais klausimais, kylančiais laidavimo teisinių santykių srityje. Įstatyme įtvirtintas laidavusio asmens atsakomybės reglamentavimas yra pakankamai siauras (neišsamus), dėl ko žemesnių instancijų teismuose būdavo skirtingai interpretuojamas, o Lietuvos Aukščiausiajam Teismui ne kartą teko apibrėžti laiduotojo prievolės mastą konkrečioje faktinėje situacijoje, suformuluojant reikšmingas teisės aiškinimo ir taikymo taisykles. Darbo autorė pažymi, kad formuoti praktiką dėl laiduotojo atsakomybės turinio ir apimties, o taip pat bendrai pasisakyti dėl bankroto bylos iškėlimo fakto įtakos laidavimo teisiniams santykiams teko net Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinei sesijai, kas yra pakankamai retas atvejis. Visų pirma, kasacinis teismas išaiškino, kad iškėlus pagrindiniam skolininkui bankroto bylą ir dėl šios priežasties uždraudus jam vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, o taip pat nutraukus jo atžvilgiu netesybų ir palūkanų, tame tarpe procesinių palūkanų, skaičiavimą, laiduotojo prievolė sumokėti procesines palūkanas neišnyksta (nepasibaigia), nes pagrindas jas mokėti yra asmeninė paties laiduotojo atsakomybė už tai, kad jis geruoju nevykdė laidavimo prievolės, o jo kreditorius dėl to kreipėsi į teismą. Kitaip

tariant, civilinė atsakomybė procesinių palūkanų forma laiduotojui taikoma dėl jo paties neteisėtų veiksmų. Tačiau visiškai priešingai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl laiduotojo prievolės mokėti netesybas ir palūkanas, atliekančias mokėjimo (atlyginimo) funkciją, bankroto bylos pagrindiniam skolininkui išskelimo atveju. Kasacinis teismas suformulavo precedentą, pagal kurį, jeigu dėl Įmonių bankroto įstatyme įtvirtinto teisinio reglamentavimo kinta (sumažėja) laidavimu užtikrinta skolininko prievolė, tai atitinkamai kinta (sumažėja) ir laiduotojo prievolė, nes laiduotojas negali laiduoti didesne apimtimi (už didesnę sumą), negu skolininkas skolingas. Taigi, skolininkui išskelus bankroto bylą ir nutraukus netesybų bei palūkanų už visas jo prievoles skaičiavimą, t. y. tokiu būdu modifikuojantis (sumažėjant), *inter alia* laidavimu užtikrintos prievolės mastui, laiduotojo prievolės mastas turi būti nustatomas toks pat, dėl ko netesybos ir palūkanos, neskaičiuojamos skolininkui, negali būti priteisiamos ir iš laiduotojo. Ši teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė pirmiausia yra reikšminga teisės mokslui, kadangi ji buvo suformuluota ir išplėta ypač išsamiai ir sistemiškai išanalizavus svarbiausius laidavimo instituto požymius – laiduotojo prievolės solidarumą ir akcesoriškumą, atskleidus laiduotojo atsakomybę reglamentuojančių normų esmę ir prasmę. Paminėtas išaiškinimas taipogi yra reikšmingas ir civilinių teisinių santykių subjektams, pagrinde laiduotojams, kadangi tai buvo, ko gero, pirmas ir kol kas paskutinis kasacinio teismo išaiškinimas laidavimo teisinių santykių srityje, palankus (naudingas) laidavusiam asmeniui, o ne kreditoriui.

2.4. Laidavimo ir hipotekos (įkeitimo) santykio aiškinimas teismų praktikoje

Kaip jau buvo minėta magistro baigiamajame darbe, civilinių teisinių santykių subjektai, vadovaudamiesi sutarties laisvės principu ir atsižvelgdami į savo poreikius bei lūkesčius, sudaromo sandorio rizikingumą, piniginius įsipareigojimus prisiimančios šalies finansinį pajėgumą ir kitas aplinkybes, prievolės įvykdymo užtikrinimui gali taikyti ne vieną įvykdymo užtikrinimo būdą, o tokių būdų daugetą. Dažniausiai praktikoje kreditorius savo reikalavimo teises siekia užsitikrinti hipoteka arba įkeitimu⁶⁷ ir laidavimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 23 d. nutartimi išnagrinėtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-364/2010⁶⁸ ginčas kilo būtent dėl laidavimo ir hipotekos, kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų, ir jų santykio. Kreditoriui kreipusis į teismą ginčo teisenos tvarka dėl skolos

⁶⁷ Samuel, G. Contract Law: Cases and Materials (1st ed.). Geoffrey Sweet & Maxwell, 2007. P. 114.

⁶⁸ 2010 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Swedbank“ v R. K., D. K., bylos Nr. 3K-7-364/2010.

priteisimo iš pagrindinio skolininko ir laiduotojo, o dar iki tol inicijavus, bet neužbaigus tos pačios skolos išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto, žemesnių instancijų teismai sustabdė bylą pagal kreditoriaus ieškinį skolininkui ir laiduotojui, motyvuodami tuo, kad tik pardavus įkeistą turtą, paaiškės, ar kreditorius turi teisę į ieškinio patenkinimą, o jei turi – tai kokiu mastu. Žemesnių instancijų teismai nepaneigė, kad hipotekos kreditorius, įgyvendindamas savo teisę nukreipti išieškojimą į įkeistą pagrindinio skolininko turtą, išsaugo teisę pareikšti reikalavimą už pagrindinį skolininką laidavusiam asmeniui, tačiau šis reikalavimas, teismų nuomone, gali būti nagrinėjamas tik iš esmės išsiaiškinus, ar hipotekos kreditorius turi reikalavimo teisę materialiaja prasme, t. y. kai užbaigus įkeisto turto priverstinio pardavimo procedūras paaiškės, kad įkeisto turto nepakanka įvykdyti prievolės kreditoriui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su tokia žemesnių instancijų teismų pozicija ir teisine argumentacija. Kasacinis teismas išaiškino, kad: *„Civilinio kodekso normos šiuos prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus [t. y. hipoteką ir laidavimą] reglamentuoja netapačiai, tačiau jų vienas kitam nepriešpastato, neįtvirtina jų tarpusavio konkurencijos. Esant solidariajai skolininkų pareigai, materialiosios teisės normos suteikia kreditoriui teisę pasirinkti ne tik savo pažeistų teisių gynbos būdą, reikalavimo dalyką, bet ir nuspręsti, iš kokių asmenų reikalauti prievolės įvykdymo, jeigu prievolių užtikrinimo sutartyse nenustatyta kitaip“*. Pateikęs šį principinį išaiškinimą dėl hipotekos ir laidavimo tarpusavio santykio, toliau kasacinis teismas pažymėjo, kad tuo atveju, kai pagrindinio skolininko prievolės įvykdymas yra užtikrintas jam priklausančio nekilnojamojo turto hipoteka ir laidavimu, įtvirtinančiu solidariąją laiduotojo prievolę, o šalių sudarytose sutartyse yra nustatyta kreditoriaus teisė pasirinkti, kokiu eiliškumu ir kokias prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones realizuoti, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę (jos dalį) įvykdytų tiek pagrindinis skolininkas, kuris kartu yra ir įkaito davėjas, tiek laiduotojas. Magistro baigiamojo darbo autorė pastebi, kad vienu iš kertinių šios kasacinio teismo suformuluotos teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės argumentų laikytinas laiduotojo prievolės solidarumas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vertinimu, *„hipotekos kreditoriaus teisė reikalauti, kad laiduotojas, kaip solidarusis bendraskolis, vykdytų turimą solidariąją prievolę, yra saistoma jam neįvykdyto skolinio įsipareigojimo dydžio ir nesaistoma kreditoriaus galimybės gauti reikalavimo (jo dalies) patenkinimą iš įkeisto daikto“*, tuo tarpu laiduotojo prievolės susiejimas su įkeisto turto pardavimo varžytynėse momentu reikštų, kad yra iškreipiama solidariosios prievolės samprata bei apskritai sumenkinamas laidavimo institutas. Darbo autorė atkreipia dėmesį, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aptariamoje kasacinėje nutartyje nesuformulavo precedento, leidžiančio kreditoriui tą pačią skolą išsieškoti dvigubai, t. y. ir iš įkeisto turto, ir iš laiduotojo. Kasacinis teismas nurodė, kad *„jeigu prievolė priverstinai*

vykdoma iš kelių solidariųjų bendraskolių (pagrindinio skolininko, kuris yra įkaito davėjas, ir laiduotojo) turto, tai išieškojimo mastas gali ir turėtų būti kontroliuojamas vykdymo procese“. Vis dėlto tariamą nuosaką pavartotas žodis „turėtų“ leido suprasti, kad galimi atvejai, kada dėl vienokių ar kitokių priežasčių išieškojimo masto gali nepavykti sukontroliuoti. Todėl 2011 m. gruodžio 29 d. nutarime, priimtame civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011⁶⁹, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pirmiau nurodytą išaiškinimą papildė, pažymėdamas, kad tuo atveju, *„jeigu reikalavimas patenkinamas ir iš įkeisto turto, ir iš laiduotojo, tai taikytinos actio de in rem verso institutą (nepagrįstą praturtėjimą) reglamentuojančios teisės normos (Civilinio kodekso 6.237– 6.242 straipsniai)“.*

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 29 d. nutarimas, priimtas civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011, aiškinant laidavimo ir hipotekos ar įkeitimo santykį yra reikšmingas dar ir tuo, kad jame buvo suformuluota taisyklė, jog kreditoriaus, turinčio reikalavimo teisę į solidariusius bendraskolius, reikalavimo nukreipimas į laiduotoją, nepasinaudojus hipoteka (ar įkeitimu), nereiškia šio daiktinio prievolių įvykdymo užtikrinimo būdo atsisakymo, išskyrus atvejus, kai šalys susitarė kitaip. Nors Civilinio kodekso 6.86 straipsnyje nustatyta, kad kreditoriui atsisakius savo pirmenybės teisės patenkinti reikalavimą ar kito jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo, laiduotojas atleidžiamas nuo atsakomybės, jeigu kreditorius būtų galėjęs patenkinti savo reikalavimą pasinaudodamas teisėmis, kurių atsisakė, tačiau kasacinis teismas išaiškino, jog *„solidariosios laiduotojo prievolės atveju, jeigu kreditorius (įkaito turėtojas) pirmiausia nusprendžia pasinaudoti laiduotojo suteiktu prievolės įvykdymo užtikrinimo būdu (laidavimu), bet ne įkeitimu, tai nereiškia, kad laiduotojo prievolė pasibaigė Civilinio kodekso 6.86 straipsnio pagrindu“.*

*

Apibendrinama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką dėl laidavimo ir hipotekos arba įkeitimo, kaip pagrindinės prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų, ir jų santykio, magistro baigiamojo darbo autorė pabrėžia, kad esant šių užtikrinimo priemonių daugetui kreditorius turi teisę savo nuožiūra pasirinkti ir nuspręsti, iš kokių solidariai atsakingų asmenų reikalauti prievolės įvykdymo, nebent prievolių užtikrinimo sutartyse nustatyta kitaip. Tai reiškia, kad kreditorius turi teisę reikalauti, jog pagrindinę prievolę (jos dalį) įvykdytų tiek pagrindinis skolininkas, dažniausiai tuo pačiu esantis įkaito davėju, tiek laiduotojas. Jeigu kreditorius nusprendžia pirmiausia pasinaudoti laidavimu, bet ne hipoteka (ar įkeitimu), tai nereiškia, kad kreditorius atsisakė pastarojo

⁶⁹ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje AB DNB bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.

jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo ir kad laiduotojo prievolė pasibaigė. Situacija, kai kreditoriaus reikalavimas patenkinamas ir iš įkeisto turto, ir iš laiduotojo, turėtų būti išsprendžiama taikant nepagrįstą praturtėjimą reglamentuojančias teisės normas.

2.5. Laiduotojo dalyvavimo skolininko bankroto byloje problematika teismų praktikoje

Šiame magistro baigiamajame darbe ne kartą buvo analizuota ir pasisakyta dėl pagrindinio skolininko bankroto įtakos laidavimo teisiniams santykiams. Neginčytina, kad bankroto bylos iškėlimas, o taip pat pagrindinio skolininko likvidavimas dėl bankroto ir išregistravimas iš Juridinių asmenų registro turi tiesioginės įtakos už skolininko prievolių įvykdymą laidavusio asmens teisei padėčiai, t. y. sukuria, pakeičia arba panaikina atitinkamas jo teises ir pareigas.

Darbo autorė atkreipia dėmesį, kad, nepaisant neginčytinos pagrindinio skolininko bankroto įtakos laidavimo teisiniams santykiams, kuri laiką laiduotojus būdavo atsisakoma įtraukti trečiaisiais asmenimis į skolininko bankroto bylą, jeigu šie nebūdavo patenkinę kreditoriaus reikalavimo ir atitinkamai neturėdavo atgręžtinio reikalavimo skolininkui. Teismai laikėsi tos pozicijos, kad kol laiduotojas nėra įvykdęs savo solidariosios prievolės, tol jis netrauktinas trečiuoju asmeniu į pagrindinio skolininko bankroto bylos nagrinėjimą, nes bankroto byloje trečiaisiais asmenimis laikytini tik įmonės kreditoriai – fiziniai ir juridiniai asmenys, turintys teisę reikalauti iš įmonės vykdyti prievolės ir įsipareigojimus, kurių finansinius reikalavimus bankrutuojančiai įmonei patvirtina teismas. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-21/2010⁷⁰, pakeitė pirmiau aptartą ydingą žemesnių instancijų teismų praktiką. Kasacinis teismas pirmiausia išaiškino, kad tretysis asmuo be savarankiškų reikalavimų apskritai neprivalo turėti reikalavimo teisės ginčo dalyko atžvilgiu (neprivalo būti kreditoriumi bankroto procese), o jo materialusis teisinis ryšys su byla gali būti pagrįstas ir kitokiomis aplinkybėmis. Tam, jog asmuo galėtų dalyvauti bankroto byloje trečiuoju asmeniu, būtina įrodyti pakankamą (glaudų) asmens ir bankroto bylos materialinį teisinį ryšį. Remdamasis Civilinio kodekso 6.81 straipsnio 1 dalimi, 6.83 straipsnio 1 dalimi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad: „*Jei laiduotojas įvykdo už skolininką prievolę ir ko kita nenumato sutartis, laiduotojas turi galimybę kompensuoti savo praradimus nukreipdamas į skolininką regresinį reikalavimą (laidavimas su regreso teise). Tačiau pagrindiniam skolininkui bankrutuojant gali susidaryti situacija, kad po bankroto bylos įvykdęs*

⁷⁰ 2010 m. vasario 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Smiltainis ir ko“ v BUAB „Vilnita“, bylos Nr. 3K-3-21/2010.

prievolę už skolininką laiduotojas nebeturės į ką nukreipti regresinio reikalavimo, nes skolininkas bus likviduotas. [...] Susiklosčius tokiai situacijai pripažintina, kad laiduotojas yra suinteresuotas, jog bankroto procese kreditoriaus reikalavimas būtų patenkintas kuo didesne apimtimi, nes laiduotojas objektyviai nebeturės galimybės įgyvendinti regreso į skolininką teisės, nes paties skolininko nebebus. Siekiant įgyvendinti šį interesą, būtina sudaryti objektyvias sąlygas laiduotojui pačiam dalyvauti bankroto procese“. Kasacinis teismas aptariamoje nutartyje teisingai pažymėjo, kad tik dalyvaudamas pagrindinio skolininko bankroto byloje trečiojo asmens, nepareiškiančio savarankiškų reikalavimų, procesiniu statusu laiduotojas galėtų naudotis visomis procesinėmis byloje dalyvaujančio asmens teisėmis (išskyrus tas, kurios susijusios su disponavimu ginčo dalyku) ir taip asmeniškai užsitikrinti (apsaugoti) savo teises ir teisėtus interesus.

2.6. Laidavimo pabaiga pagal teismų praktiką

Civilinio kodekso 6.76 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad kai pasibaigia pagrindinė prievolė arba ji pripažįstama negaliojančia, pasibaigia ir laidavimas. Civilinio kodekso 6.87 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog laidavimas baigiasi tuo pačiu metu kaip ir juo užtikrinama prievolė. Taigi, pagal bendrąją taisyklę laidavimas pasibaigia tada, kada baigiasi juo užtikrinta pagrindinė prievolė. Atrodytų, jog ši bendroji taisyklė yra daugiau negu aiški, tačiau teismų praktikoje visgi kilo problemų dėl tinkamo jos aiškinimo ir taikymo tuo atveju, kai laiduotojui pareiškiamas reikalavimas, o pagrindinis skolininkas dėl bankroto yra likviduojamas ir išregistruojamas, kas yra prievolės pabaigos pagrindas pagal Civilinio kodekso 6.128 straipsnio 3 dalį.

2.6.1. Laidavimo pasibaigimas likvidavus ir išregistravus skolininką

Magistro baigiamojo darbo autorė pažymi, jog sumaišties įnešė pats Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2011 m. gruodžio 29 d. nutarime, priimtame civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011⁷¹, pateikdamas išaiškinimą, jog tuo atveju, „jei užbaigus bankroto bylą skolininkas likviduojamas ir išregistruojamas iš juridinių asmenų registro (Įmonių bankroto įstatymo 32 straipsnio 5 – 6 dalys), tai pagrindinio skolininko prievolė yra laikoma pasibaigusia (Civilinio kodekso 6.128 straipsnio 3 dalis) ir tuo pačiu metu paprastai baigiasi laidavimas (Civilinio kodekso 6.87 straipsnio 1 dalis)“. Šiame kasacinio teismo išaiškiniame pavartotas žodis „paprastai“ leido suprasti, kad Civilinio

⁷¹ 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje AB DNB bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.

kodekso 6.87 straipsnio 1 dalis gali būti aiškinama plečiamai ir kad gali būti situacijų, kuomet laidavimas nesibaigia tuo pačiu metu kaip ir juo užtikrinta pagrindinė prievolė, t. y. kad egzistuoja kažkokio išimtis iš bendrosios taisyklės, kurių, kasacinis teismas, deja, neįvardino. Darbo autorė atkreipia dėmesį, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas Česlovas Jokūbauskas 2011 m. gruodžio 29 d. atskirojoje nuomonėje⁷² išreiškė nesutikimą su aptariamu išaiškinimu, pažymėdamas, viena vertus, kad kasaciniame nutarime padarytos išvados apie laidavimo pasibaigimą iš esmės prieštarauja Civilinio kodekso 6.1, 6.76, 6.88 – 6.89, 6.123 ir 6.128 straipsnių nuostatomis, kurios neduoda pagrindo padaryti išvadą, jog skolininką likvidavus, baigiasi ir laidavimo sutartis, kita vertus, kad išaiškinimas pateiktas kontraversiškai, t. y. kad gali būti suprantamas, jog galimi atvejai kuomet skolininko likvidavimas ir išregistravimas gali ir nesukelti laidavimo pabaigos. Be to, kasacinio teismo teisėjas pabrėžė, kad išaiškinimas pateiktas hipotetiškai ir nesiejamas su konkrečios bylos aplinkybių kontekste kylančia teisės normų taikymo problematika.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kontraversišką savo išaiškinimą dėl laidavimo pabaigos skolininko likvidavimo ir išregistravimo atveju patikslino (išplėtojo) 2012 m. birželio 8 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-285/2012⁷³, konstatavęs, jog „*tokiu atveju, kai, bankrutuojant skolininkui, reikalavimas laiduotojui pareiškiamas atskiroje byloje iki pagrindinio skolininko likvidavimo, nors tokios bylos nagrinėjimo eigoje vėliau skolininkas ir likviduojamas, laidavimas nepasibaigia, nes kreditorius kreipėsi į teismą, siekdamas savo teisių ir teisėtų interesų gynybos, kai pagrindinio skolininko prievolė dar nebuvo pasibaigusi*”. Tokiu būdu buvo atskleista 2011 m. gruodžio 29 d. kasaciniame nutarime pavartoto žodžio „paprastai” esmė ir prasmė bei suformuota praktika, kad laidavimas nesibaigia, jeigu pagrindinis skolininkas dėl bankroto yra likviduojamas ir išregistruojamas iš Juridinių asmenų registro, bet dar iki tol kreditorius pareiškia laiduotojui reikalavimą atskiroje byloje. Ir priešingai, jeigu kreditorius laiduotojui ieškinį pareiškia po pagrindinio skolininko likvidavimo ir išregistravimo, tai laidavimas laikomas pasibaigusiu. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluota teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė reiškia ne tik tai, kad kreditorius turi nedelsti pareikšti reikalavimą laiduotojui, jeigu pagrindiniam skolininkui yra iškeliamas bankroto byla, tačiau taipogi ir tai, kad laiduotojas turi skubėti įvykdyti savo prievolę kreditoriui, jeigu nori būti įtrauktas į bankrutuojančio skolininko kreditorių sąrašą ir bent iš dalies

⁷² 2011 gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo Česlovo Jokūbauskas atskiroji nuomonė dėl 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos nutarimo civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011.

⁷³ 2012 m. birželio 8 d Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė SEB bankas v E. R. ir L. R., bylos Nr. 3K-3-285/2012.

gauti savo atgręžtinio reikalavimo patenkinimą iš bankrutuojančios įmonės turto. Pastarąjį laiduotojo interesą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentavo dar 2011 m. gruodžio 29 d. kasaciniame nutarime, atkreipdamas dėmesį į tai, kad siekdamas pasinaudoti subrogacijos pagrindu perimtomis kreditoriaus teisėmis skolininko bankroto byloje, laiduotojas turėtų nedelsti vykdyti prievolę kreditoriui. Priešingu atveju, po skolininko bankroto bylos užbaigimo subrogacijos pagrindu perimtų kreditoriaus teisių įgyvendinimas taptų nebeįmanomas, nes neliktų skolininko (likviduojamas juridinis asmuo išregistruojamas iš registro).

2013 m. sausio 18 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-136/2013⁷⁴, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vertino situaciją, kuomet teismo sprendimas dėl pagrindinio skolininko pabaigos ir jo likvidavimo dėl bankroto buvo priimtas ir įsiteisėjo iki kreditoriaus kreipimosi į teismą su ieškiniu laiduotojui, tačiau iš Juridinių asmenų registro skolininkas buvo išregistruotas jau esant teisme pateiktam kreditoriaus ieškiniui. Taigi, šiuo atveju kreditoriaus reikalavimas laiduotojui buvo pareikštas tarp pirmojo ir antrojo su pagrindiniu skolininku susijusių juridinių faktų atsiradimo, kas sąlygojo tam tikrą teisinį neapibrėžtumą. Vis dėlto kasacinis teismas nepasisakė, kaip turėtų būti teisiškai kvalifikuojama tokia situacija ir kokius teisinius padarinius ji sukelia, kadangi nustatė kitą byloje reikšmingą faktą, t. y. kad skolininko, pripažinto pasibaigusiu ir likvidotinu dėl bankroto išregistravimas iš Juridinių asmenų registro buvo atliktas pažeidžiant Įmonių bankroto įstatymo 32 straipsnio 5 ir 6 dalyse nustatytus terminus. Tai nulėmė, kad pagrindinis skolininkas buvo išregistruotas iš Juridinių asmenų registro jau po kreditoriaus reikalavimo laiduotojui teisme pateikimo, nors, laikantis netgi maksimalių pirmiau paminėtose Įmonių bankroto įstatymo normose nustatytų terminų, turėjo būti išregistruotas dar iki tol. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog: „*Netinkamas Įmonių bankroto įstatymo 32 straipsnio 5 ir 6 dalyje įtvirtintų reikalavimų įgyvendinimas teoriškai suponuoja situaciją, kad ieškovo ieškinio pateikimo teisme momentu įmonės likvidavimo procesas dar nebuvo baigtas, nes įmonė nebuvo išregistruota, taigi ir prievolė nebuvo pasibaigusi, ir tai nulemia galimybę pareikšti reikalavimą laiduotojui. Tačiau įstatymų laikymosi privalomumo principo netinkamas įgyvendinimas bankrutavusios įmonės likvidavimo stadijoje, konkrečiai – išregistravimo iš Juridinių asmenų registro stadijoje, negali suponuoti situacijos, kada netinkamu įstatymo įgyvendinimu sukuriama materialiosios teisės kitam civilinių santykių subjektui, nes tai lemtų principo, kad iš neteisės negali atsirasti teisė, pažeidimą“.* Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas padarė išvadą, kad tokiu atveju, kai kreditorius pareiškia reikalavimą laiduotojui jau įsiteisėjus teismo sprendimui

⁷⁴ 2013 m. sausio 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „SEB lizingas“ v. J. B., bylos Nr. 3K-3-136/2013.

dėl skolininko pabaigos ir jo likvidavimo dėl bankroto bei praėjus maksimaliam įstatyme nustatytam skolininko išregistravimo iš Juridinių asmenų registro terminui, laikoma, kad *de facto* skolininkas yra likviduotas, nors *de iure* šis juridinis faktas dar nėra fiksuotas. Taigi, pateikęs minėtą išaiškinimą, kasacinis teismas sprendė, kad pagrindinio skolininko likvidavimo faktas nulėmė jo prievolių pasibaigimą bei atitinkamai šalutinės prievolės pagal laidavimo sutartį pasibaigimą.

2006 m. spalio 30 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2006⁷⁵, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl laidavimo pabaigos, kai laiduotojas yra individualios įmonės dalyvis, laidavęs už individualią įmonę, o individuali įmonė yra likviduojama dėl bankroto. Kaip jau buvo minėta šiame magistro baigiamajame darbe, pagal Civilinio kodekso 6.76 straipsnio 2 dalies ir 6.87 straipsnio 1 dalies nuostatas laidavimas baigiasi tuo pačiu metu, kaip ir juo užtikrinama prievolė. Civilinio kodekso 6.128 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad kai juridinis asmuo (kreditorius arba skolininkas) likviduojamas, prievolė baigiasi, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai prievolę turi įvykdyti kiti asmenys. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-308/2004⁷⁶, išaiškinta, jog tuo atveju, kai bankrutuojančios individualios įmonės turto kreditorių reikalavimams patenkinti nepakanka, pagal jos prievolės atsako savininkai (juridinio asmens dalyviai), o jeigu neužtenka ir jų turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, laikytina, jog įmonės savininkų (dalyvių) prievolės prieš įmonės kreditorius pasibaigia. Nors laidavimas nėra siejamas su laiduotojo daiktinėmis teisėmis, tačiau atsižvelgdamas į individualios įmonės bankroto procedūrų specifiką bei pirmiau nurodytą teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę, 2006 m. spalio 30 d. nutartyje kasacinis teismas konstatavo, kad: „Kai likviduojama dėl bankroto individuali (personalinė) įmonė, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės asmuo (Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalis) ir nėra šio juridinio asmens bei fizinio asmens, esančio jos dalyviu ir laiduotoju, turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, jog pasibaigia šio fizinio asmens prievolės tiek kaip įmonės dalyvio, tiek ir kaip įmonės laiduotojo (Civilinio kodekso 6.128 straipsnio 3 dalis, 6.76 straipsnio 2 dalis, 6.87 straipsnio 1 dalis)“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, įvertindamas viešąjį interesą, kartu pripažino, jog „vėliau paaiškėjus, kad vykdant bankroto procedūras toks fizinis asmuo turėjo turtą, apie kurį nebuvo žinoma, ir yra galimybė nukreipti išieškojimą į tą turtą, negali būti paneigta galimybė teisinėmis priemonėmis tai padaryti“.

⁷⁵ 2006 m. spalio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje „NORD/LB Lietuva“ v R. K. bylos Nr. 3K-3-428/2006.

⁷⁶ 2004 m. birželio 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Ūkio bankas“ v A. L., bylos Nr. 3K-7-308/2004.

Darbo autorė pastebi, kad 2006 m. spalio 30 d. kasacinėje nutartyje buvo suformuluota ir dar viena vienodam teisės aiškinimui ir taikymui reikšminga taisyklė, konstatavus, kad tuo atveju, kai bankroto byla iškeliama individualiai įmonei, visi jos kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (dalyviu), tame tarpe esančiu laiduotoju – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas. Taigi, kai kreditorius reiškia reikalavimą prievolės neįvykdžiusios individualios įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, laiduotojui, kaip solidariam bendraskoliui, kuris taip pat yra tos individualios įmonės dalyviu, toks kreditoriaus reikalavimas turi būti pareiškiamas Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka ir nagrinėjamas tos individualios įmonės bankroto byloje.

2.6.2. Laidavimo pasibaigimas iš esmės pasikeitus prievolei

Išanalizavus teismų praktiką dėl laidavimo pabaigos, matyti, kad laiduotojai bylose pagal kreditorių ieškinius dėl skolos priteisimo dažnai atsikirtinėja (remiasi) Civilinio kodekso 6.87 straipsnio 4 dalimi, tačiau teismams dėl paminėtoje normoje įtvirtinto laidavimo pabaigos pagrindo aiškinimo ir taikymo didelių problemų nekyla.

Pagal Civilinio kodekso 6.87 straipsnio 4 dalį, laidavimas baigiasi, jeigu iš esmės pasikeičia prievolė ir dėl to be laiduotojo sutikimo padidėja jo atsakomybė arba atsiranda kitos laiduotojui nepalankios pasekmės, išskyrus atvejus, kai laidavimo sutartis numato ką kita. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje (pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 4 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-553/2008⁷⁷, 2011 m. kovo 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-145/2011⁷⁸, 2013 m. kovo 28 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-184/2013⁷⁹ ir kt.) išaiškinta, kad aptariamoje teisės normoje yra nustatytos sąlygos, kada laidavimas baigiasi ir jų išimtis. Laidavimo pasibaigimo sąlygos yra dvi: prievolės pasikeitimas iš esmės ir prievolės pasikeitimo iš esmės nepalankus rezultatas laiduotojui. Laiduotojui nepalankios pasekmės nėra apibrėžtos baigtiniu sąrašu. Viena iš laiduotojui nepalankių pasekmių reiškimosi formų yra laiduotojo atsakomybės padidėjimas, o kitaip pasireiškiančias nepalankias pasekmes konkrečiu atveju turi apsvarstyti teismas ir nuspręsti, ar jos sudarytų pagrindą laidavimui pasibaigti. Lietuvos

⁷⁷ 2008 m. lapkričio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB bankas „Hansabankas“ (dabar – Swedbank) v. M. D., bylos Nr. 3K-3-553/2008.

⁷⁸ 2011 m. kovo 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Avižienių projektai“ v. „Ekologinės statybos“, UAB „Interpro investicija“, A. D., bylos Nr. 3K-3-145/2011.

⁷⁹ 2013 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „SEB lizingas“ v. Ž. D., G. D., A. K., G. M., R. M. ir R. M., bylos Nr. 3K-3-184/2013.

Aukščiausiojo Teismo formuojamoje teismų praktikoje Civilinio kodekso 6.87 straipsnio 4 dalis aiškinama kaip reglamentuojanti atvejus, kai pagrindinio skolininko prievolė modifikuojama taip, jog jo padėtis prievolėje pasunkėja arba atsiranda kitos aplinkybės, lemiančios laiduotojo prisiimtos rizikos, susijusios su pagrindinio skolininko galimybėmis tinkamai įvykdyti prievolę, padidėjimą (pavyzdžiui, aplinkybės, susijusios su kreditoriaus, skolininko ar prievolės objekto pasikeitimu, t. y. jo padidėjimu ar sumažėjimu, kainos ir atitinkamai skolos padidėjimu ir pan., taip pat aplinkybės, pasunkinančios prievolės vykdymo sąlygas ir atitinkamai padidinančios prievolės neįvykdymo tikimybę, padidinančios dėl skolininko netinkamo prievolės įvykdymo atsirandančius neigiamus padarinius ir kt., kai tokių aplinkybių sudarant laidavimo sutartį laiduotojas nenumatė ir jų galimų padarinių nepriėmė). Pirmiau nurodytų aplinkybių pasikeitimas turi būti esminis, t. y. jų galima įtaka laiduotojo prievolės apimčiai turi būti tokia, kad jas žinodamas laiduotojas nebūtų laidavęs už skolininką arba būtų laidavęs kitomis sąlygomis. Be to, svarbu pabrėžti, kad laiduotojas turi būti nedavęs sutikimo dėl tokių aplinkybių, didinančių jo atsakomybę, atsiradimo. 2008 m. lapkričio 4 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad *„jeigu laidavimo sutartimi laiduotojas iš anksto ir besąlygiškai sutinka, kad būtų pakeičiama sutartis, kuri nustato prievolę ir jos vykdymo tvarką ir sąlygas, tai nėra pagrindo laidavimui pasibaigti, nes laiduotojas sutinka su prievolės keitimu, jo padėties pabloginimu“*. Darbo autorė, išanalizavusi teismų praktiką, kurioje aiškinama ir taikoma Civilinio kodekso 6.87 straipsnio 4 dalis, pastebi, kad, ko gero, visi be išimties bankai ir lizingo bendrovės į savo standartines laidavimo sutartis yra įtraukę nuostatą, jog visos kredito arba lizingo sutarties sąlygos gali būti keičiamos be atskiro laiduotojo sutikimo ir kad toks keitimas neturės įtakos laiduotojo prisiimtų įsipareigojimų vykdymui. Dėl šios priežasties laiduotojų ginčiuose su kreditoriais, ypač su bankais ir lizingo bendrovėmis, praktiškai niekuomet nėra tenkinamos aptariamose teisės normoje numatytos būtinos laidavimo pabaigos sąlygos, tiksliau laidavimo sutartis visuomet „numato ką kita“.

2.6.3. Terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigos problematika

Civilinio kodekso 6.88 ir 6.89 straipsniuose yra reglamentuota terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaiga. Kai buvo laiduota tik tam tikram laikui arba užtikrinta terminuota prievolė, laidavimas baigiasi, jeigu kreditorius per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią suėjo laidavimo terminas ar prievolės įvykdymo terminas, nepareiškia laiduotojui ieškinio (Civilinio kodekso 6.88 straipsnio 1 dalis). Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 7 d. nutartyje, priimtoje

civilinėje byloje Nr. 3K-3-88/2012⁸⁰, pateiktu aiškinimu, laidavimas tam tikram terminui reiškia, kad laidavimo sutartyje nurodyta konkreči data, iki kurios laiduojama, arba laikas, kuriam laiduojama, apibrėžtas kitaip, pavyzdžiui, nurodant, keliems mėnesiams laiduojama, tuo tarpu kai laidavimu užtikrinama terminuota prievolė, terminas nustatomas pagrindinei prievolei, už kurią laiduojama, vykdyti. Kai buvo laiduota nenustatytam laikui, taip pat kai prievolės įvykdymo terminas nenurodytas arba apibūdintas pareikalavimo momentu ir nėra kitokio susitarimo, laidavimas baigiasi suėjus dvejiems metams nuo laidavimo sutarties sudarymo dienos, jeigu kreditorius per šį terminą nepareiškia ieškinio laiduotojui (Civilinio kodekso 6.89 straipsnio 1 dalis).

Aukščiau nurodytos teisės normos ne vieną kartą buvo aiškinamos ir taikomos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. 2009 m. gegužės 18 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-229/2009, kasacinis išaiškino, kad Civiliniame kodekse nėra draudžiama šalių susitarimu pakeisti Civilinio kodekso 6.88 ir 6.89 straipsniuose nustatytus terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigos terminus, todėl *„kai paskolos ar kreditavimo sutartyje nustatytu terminu prievolė neįvykdyta, o laiduotojas ir kreditorius yra susitarę, jog laidavimas galioja iki visiško paskolos grąžinimo, tai Civilinio kodekso 6.88 straipsnio 1 dalyje nustatytas laidavimo pabaigos terminas netaikomas“*. Tokia laidavimo sutartyje nustatyta sąlyga, kasacinio teismo vertinimu, neprieštarauja Civilinio kodekso nuostatom, yra teisėta, todėl, atsižvelgiant į sutarties laisvės ir šalių dispozityvumo principą, sutarties šalims sukuria atitinkamas teises ir pareigas (Civilinio kodekso 1.136, 6.3 straipsniai, 6.70 straipsnio 1 dalis, 6.156 straipsnio 4, 5 dalys). Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad laidavimo galiojimo iki visiško juo užtikrintos prievolės įvykdymo nustatymas atitinka laidavimo kaip aksesorinės (papildomos, šalutinės ir nuo pagrindinės prievolės priklausančios) prievolės pobūdį. Galiausiai, konstatavo, jog toks šalių susitarimas atitinka ir Konstitucijos 46 straipsnyje nustatytą asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos principą. Taigi, šalių susitarimas dėl laidavimo galiojimo iki visiško pagrindinės prievolės įvykdymo vertintinas kaip įstatymo neuždraustas kitoks šalių susitarimas, kuriam esant Civilinio kodekso 6.88 straipsnio 1 dalis netaikoma, o laidavimas tokiu atveju galioja tol, kol yra grąžinamas visas kreditas ar sumokamos visos lizingo įmokos, priklausomai nuo pagrindinę prievolę apibrėžiančios sutarties rūšies, nes laiduotojas laisva valia siekia tokių teisinių padarinių.

Nors 2009 m. gegužės 18 d. kasacinėje nutartyje buvo sukurta pakankamai aiški (nedviprasmiška) teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė, magistro baigiamojo darbo autorė pastebi,

⁸⁰ 2012 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Onninen“ v uždaroji akcinė bendrovė „AKS projektai“, bylos Nr. 3K-3-88/2012.

kad bylose, kilusiose iš laidavimo teisinių santykių, ginčų dėl terminuoto laidavimo pabaigos nesumažėjo, kadangi laiduotojai ėmė kvestionuoti laidavimo sutarčių sąlygas, kuriose aptartas laidavimo galiojimas iki visiško pagrindinės prievolės įvykdymo. Savaiame suprantama, kad skirtingų bankų ir (ar) lizingo bendrovių parengtose standartinėse laidavimo sutartyse susitarimas dėl laidavimo galiojimo buvo (ir tebėra) išreikštas ne vienodais žodžiais, frazėmis, pavartojant skirtingą sakinio konstrukciją, terminologiją ir pan. Todėl laiduotojai, paprastai pasitelkdami grynai lingvistinį aiškinimą, teismuose mėgindavo įrodyti, kad laidavimo sutartyse įtvirtinta atitinkamo turinio sąlyga dėl laidavimo galiojimo termino nelaikytina (nevertintina) susitarimu konkrečiai dėl laidavimo galiojimo iki visiško pagrindinės prievolės įvykdymo. Plėtodamas ankstesniąją praktiką dėl terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigą reglamentuojančių teisės normų aiškinimo ir taikymo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. liepos 27 d. nutartyje, priimtoje civilinėje Nr. 3K-3-261/2009⁸¹, išaiškino, jog *„šalių susitarimas, kad laidavimas galioja iki visiško prievolės įvykdymo, turi būti išreikštas aiškiai ir nedviprasmiškai, nes kiekvienu atveju laiduotojas turi žinoti, kokią atsakomybę jis prisiima suteikdamas kito asmens kreditoriui laidavimą ir užtikrindamas skolininko prievolę“*. Kasacinis teismas pridūrė, kad tokiu atveju *„atitinkamai ir kreditorius žino, kokia apimtimi ir terminais atsako laiduotojas“*. Paminėta kasacine nutartimi išnagrinėtoje byloje ginčas buvo kilęs konkrečiai dėl sąlygos *„laiduotojų atsakomybė neribojama jokiais terminais“* aiškinimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, įtvirtintomis Civilinio kodekso 6.193 straipsnyje, konstatavo, kad nurodyta laidavimo sutarties sąlyga šalys nesusitarė, jog laidavimas galioja iki visiško pagrindinės prievolės įvykdymo, t. y. kad formuluočių *„atsakomybė neribojama jokiais terminais“* ir *„laiduojama iki visiško prievolių įvykdymo“* esmė yra skirtinga ir kad šių žodžių junginių prasmės negalima tapatinti. Kasacinis teismas nutarė, kad šiuo atveju buvo laiduota neterminuotam laikui. Darbo autorė pastebi, kad paskutiniu metu yra ženkliai sumažėję teismuose nagrinėjamų bylų, kuriose būtų kvestionuojama laidavimo sutarties sąlyga dėl laidavimo galiojimo iki visiško pagrindinės prievolės įvykdymo. Tai rodo, kad po 2009 m. liepos 27 d. nutartyje pateikto kasacinio teismo išaiškinimo bankai ir lizingo bendrovės, o taip pat ir kiti kreditoriai, siekdami išvengti neigiamų padarinių rizikos, peržiūrėjo ir atitinkamai pakoregavo savo standartinių laidavimo sutarčių sąlygas dėl laidavimo pabaigos.

⁸¹ 2009 m. liepos 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje R. A. v UAB „Vilsima“, UAB „Čilija“, bylos Nr. 3K-3-261/2009.

2011 m. gruodžio 30 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2011⁸², Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl terminuoto laidavimo pabaigos pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto bylą. Terminuotos prievolės laidavimo atveju laiduotojo pareiga įvykdyti prievolę atsiranda tada, kai pagrindiniam skolininkui sueina terminas laidavimu užtikrintai prievolei įvykdyti ir su sąlyga, kad šis jos neįvykdė arba padarė tai netinkamai. Pirmiau paminėta kasacine nutartimi išnagrinėtoje byloje ginčas kilo dėl to, ar, pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto bylą ir pagal Įmonių bankroto įstatymo 16 straipsnį jo prievolių terminus laikant suėjusiais nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, nuo šios dienos kreditoriui pradedamas skaičiuoti Civilinio kodekso 6.88 straipsnyje įtvirtintas trijų mėnesių ieškinio laiduotojui padavimo terminas. Byloje trečiuoju asmeniu dalyvavęs bankas tvirtino, kad laidavimo sutartimi buvo susitarta dėl laiduotojo įsipareigojimų egzistavimo iki visiško prievolių pagal pagrindines kredito sutartis įvykdymo, dėl ko, banko manymu, bankroto bylos pagrindiniam skolininkui iškėlimas ir Įmonių bankroto įstatymo 16 straipsnio taikymas negalėjo ir neturėjo lemti laiduotojo atsakomybės sąlygų pakeitimo. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė kitaip, išaiškindamas, jog: *„Įmonių bankroto įstatyme įtvirtintas teisinis reglamentavimas lemia, kad, iškėlus pagrindiniam skolininkui bankroto bylą, visi jo skolų mokėjimo terminai yra laikomi pasibaigę nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (Įmonių bankroto įstatymo 16 straipsnis), todėl atsiranda pareiga laiduotojui įvykdyti savo akcesorinę, iš laidavimo sutarties kylančią prievolę. Tokiu atveju, esant terminuotam laidavimui, Civilinio kodekso 6.88 straipsnio 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas kreditoriui pareikšti reikalavimą laiduotojui skaičiuotinas nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos“.*

*

Apibendrinama teismų praktiką dėl laidavimo pabaigos, magistro baigiamojo darbo autorė pažymi, kad teismams problemų dėl laidavimo pabaigą reglamentuojančių normų tinkamo aiškinimo ir taikymo visų pirma kilo bylose, kuriose buvo konstatuotas toks teisiškai reikšmingas faktas kaip pagrindinio skolininko likvidavimas dėl bankroto ir išregistravimas iš Juridinių asmenų registro. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas keliomis kasacinėmis nutartimis suformulavo taisyklę, pagal kurią likvidavus dėl bankroto bylos ir išregistravus iš Juridinių asmenų registro pagrindinį skolininką jo prievolė yra laikoma pasibaigusia ir tuo pačiu metu baigiasi laidavimas, išskyrus atvejus, kai kreditorius reikalavimą laiduotojui atskiroje byloje pareiškia dar iki skolininko likvidavimo ir išregistravimo, kas lemia, jog laidavimas nesibaigia. Lietuvos Aukščiausiasis

⁸² 2011 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Prostinvest“ v Danske Bank A/S, bylos Nr. 3K-3-545/2011.

Teismas taipogi išaiškino, kad likvidavus ir išregistravus individualią įmonę, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinį asmenį, bei nesant tokios įmonės ir jos savininko turto kreditorių reikalavimams patenkinti, laikoma, jog pasibaigia savininko prievolės tiek kaip įmonės dalyvio, tiek kaip įmonės laiduotojo. Teismams sprendžiant ginčus dėl laidavimo pabaigos, grindžiamos tuo, kad iš esmės pasikeitė pagrindinė prievolė ir dėl to padidėjo laiduotojo atsakomybė arba atsirado kitos jam nepalankios pasekmės, problemų nekyla, kadangi praktiškai visose teismus pasiekiančiose tokio pobūdžio bylose būna nustatoma, jog laiduotojas iš anksto ir besąlygiškai sutiko, kad būtų pakeičiama sutartis, nustatanti pagrindinę prievolę ir jos vykdymo tvarką bei sąlygas. Darbo autorės nuomone, sudėtingiausiai formavosi teismų praktika dėl terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigą reglamentuojančių normų aiškinimo ir taikymo, kol galiausiai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padėjo tašką, sukurdamas precedentą, jog šalys susitarimu gali pakeisti įstatyme nustatytus terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigos terminus, numatydamos, kad laidavimas galioja iki visiško prievolių pagal pagrindinę sutartį įvykdymo, su sąlyga, kad toks šalių susitarimas yra išreikštas aiškiai ir nedviprasmiškai.

2.7. Laiduotojo atleidimo nuo atsakomybės aiškinimas teismų praktikoje

Civilinio kodekso 6.86 straipsnyje nustatyta, kad kreditoriui atsisakius savo pirmenybės teisės patenkinti reikalavimą ar kito jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo, laiduotojas atleidžiamas nuo atsakomybės, jeigu kreditorius būtų galėjęs patenkinti savo reikalavimą pasinaudodamas teisėmis, kurių atsisakė.

Kaip jau minėta šiame darbe, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamoje teismų praktikoje yra išaiškinta, kad esant pagrindinės prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų daugumai – hipotekai (įkeitimui) ir laidavimui – kreditoriaus sprendimas pirmiausia reikalauti prievolės įvykdymo iš laiduotojo, bet ne iš įkaito davėjo nereiškia, kad kreditorius atsisakė hipotekos (įkeitimo), kaip prievolės užtikrinimo, ir kad laiduotojo prievolė pasibaigė Civilinio kodekso 6.86 straipsnio pagrindu.

2013 m. vasario 15 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2013⁸³, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė kitu aspektu dėl Civilinio kodekso 6.86 straipsnio aiškinimo ir taikymo. Šia kasacine nutartimi išnagrinėtoje byloje laiduotojas manė turįs būti atleistas nuo atsakomybės aptariamoms teisės normos pagrindu, kadangi kreditorius davė sutikimą panaikinti

⁸³ 2013 m. vasario 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje R. J., A. J., A. J. v Kredito unija „Vilniaus taupomoji kasa“, bylos Nr. 3K-3-35/2013.

areštą 1/2 daliai skolininko buto, areštuoto vykdymo procese, iš kurio galėjo būti patenkinta dalis kreditoriaus reikalavimo. Kasacinis teismas atmetė kaip nepagrįstus tokius laiduotojo argumentus, konstatavęs, jog nesama teisiškai reikšmingų faktų, būtinų Civilinio kodekso 6.86 straipsniui taikyti, t. y. kreditoriaus pirmumo teisės visiškai patenkinti savo reikalavimą turėjimo, realios galimybės patenkinti reikalavimą pasinaudojant kitomis teisėmis bei šių kreditoriaus teisių atsisakymo. Tokiai kasacinio teismo nutarties išvadai pagrindą sudarė nustatyta faktinė aplinkybė, jog kreditorius sutikimą panaikinti areštą skolininko turtui davė su sąlyga, kad skolininkas šį turtą įkeis ir gaus refinansavimą, o kreditoriui grąžins atitinkamą dalį skolos, už kurios grąžinimą buvo laiduota. Magistro baigiamojo darbo autorė visiškai sutinka su tuo, kad kreditoriaus sutikimas panaikinti skolininkui priklausančio turto areštą ir leisti šį turtą įkeisti kitam kreditoriui pagrįstai ir teisėtai nebuvo prilygintas pirmenybės teisės patenkinti reikalavimą atsisakymui, kadangi kreditorius tokio tikslo (tokių ketinimų) neturėjo. Priešingai, kreditorius tikėjosi, kad atsisakęs turto arešto ir tokiu būdu sudaręs sąlygas skolininkui refinansuotis, gaus dalies savo reikalavimo patenkinimą.

Magistro baigiamojo darbo autorė pastebi, kad laiduotojai teismuose siekia būti atleisti nuo atsakomybės ne tik Civilinio kodekso 6.86 straipsnio, kaip specialiosios, tik laidavimo teisiniams santykiams taikytinos, normos, pagrindu, bet ir Civilinio kodekso 6.259 straipsnio pagrindu. Šiame straipsnyje, reglamentuojančiame kreditoriaus kaltę, nurodyta, kad skolininko atsakomybė gali būti sumažinta arba jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės, jeigu prievolė neįvykdyta arba netinkamai įvykdyta dėl abiejų šalių kaltės, taip pat tais atvejais, kai kreditorius tyčia ar dėl neatsargumo prisidėjo prie prievolės neįvykdymo ar dėl netinkamo jos įvykdymo padarytų nuostolių padidėjimo, taip pat kai kreditorius tyčia arba dėl neatsargumo nesiėmė priemonių nuostoliams sumažinti. Dėl Civilinio kodekso 6.259 straipsnio aiškinimo ir taikymo laidavimo teisinių santykių kontekste Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė 2011 m. gegužės 23 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-227/2011⁸⁴. Šioje byloje žemesnių instancijų teismai, nustatę kreditoriaus kaltę, sumažino laidotojo atsakomybę ir nepriteisė kreditoriui iš laiduotojo palūkanų bei netesybų. Teismai konstatavo, kad kreditorius prisidėjo prie nuostolių padidėjimo, nes, nepaisydamas to, jog skolininko skola pagal kredito sutartis vis didėjo, pratęsė sutarčių terminus, užuot jas nutraukęs ir pareikalavęs visos skolos grąžinimo iš skolininko ar laiduotojo, be to, sutarčių terminus pratęsė netgi nepaisant to, kad skolininkas neįvykdė pareigos įkeisti sutartyse nurodyto turto, o taip pat visu kredito sutarčių galiojimo laikotarpiu tinkamai nevertino ir nekontroliavo

⁸⁴ 2011 m. gegužės 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Swedbank“ v T. V. ir I. V., bylos Nr. 3K-3-227/2011.

skolininko, kaip kredito gavėjo, veiklos, jo finansinių rodiklių, nors pagal kredito sutarčių sąlygas ir galiojančius teisės aktus tokią pareigą turėjo. Žemesnių instancijų teismai sprendė, kad kreditorius iš esmės neveikė taip, kad būtų įvykdytos kredito sutarčių sąlygos, todėl pažeidė bendrąją pareigą užtikrinti veiklos patikimumą, efektyvumą ir saugumą tokiu būdu, kad žalos (nuostolių) neatsirastų ar ji nepadidėtų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su prieš tai paminėtomis žemesnių instancijų teismų išvadomis. Pirma, kasacinis teismas konstatavo, kad kreditoriaus reikalavimas priteisti palūkanas už suteiktą kreditą apskritai negali būti kvalifikuojamas kaip reikalavimas dėl civilinės atsakomybės taikymo, nes laikytinas reikalavimu įpareigoti laiduotoją įvykdyti sutartinę prievolę natūra (Civilinio kodekso 6.213 straipsnio 1 dalis), o dėl reikalavimo įvykdyti prievolę natūra negali būti taikomas Civilinio kodekso 6.259 straipsnis. Antra, kasacinis teismas konstatavo, kad kreditoriaus (banko) didesnės veiklos rizikos prisiėmimas nereiškia kaltės dėl žalos jam atsiradimo, taip pat negali būti vertinamas kaip aplinkybė, atleidžianti padariusį žalą asmenį nuo civilinės atsakomybės už neteisėtus veiksmus, dėl ko nutarė, jog Civilinio kodekso 6.259 straipsnis negali būti taikomas ir kreditoriaus reikalavimui priteisti delspinigius. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vertinimu, kreditorius jokiais savo veiksmais nepadidino ir neprisiėmė prievolės pagal kredito sutartis neįvykdymo rizikos, o kreditoriaus veiksmai, kuriais jis pratęsė kredito sutarčių terminus, esant skolininko prašymui, kaip tik reiškė palankesnių ir lankstesnių sąlygų sudarymą tokiam skolininkui dėl kredito pagal sutartis gražinimo. Skolininko įsipareigojimo įkeisti turtą neįvykdytas ir negalėjimas gražinti kredito, kasacinio teismo vertinimu, taipogi nereiškė kreditoriaus kaltės, nes turto įkeitimo atlikimas buvo išimtinai skolininko įsipareigojimas, kreditorius už skolininką šio įsipareigojimo negalėjo įvykdyti, be to, dėl įkeitimo neatlikimo kreditorius niekaip nenulėmė skolininko negalėjimo gražinti kredito. Taigi, nebuvo pakankamo pagrindo konstatuoti kreditoriaus kaltės už nuostolių jam atsiradimą dėl pagrindinio skolininko prievolių neįvykdymo, laiduotojai buvo pripažinti solidariai atsakingais už neįvykdytą skolininko prievolę tiek gražinti kredito sumą, tiek sumokėti palūkanas, tiek sutartinius delspinigius.

*

Išanalizavusi teismų praktiką dėl laiduotojo atleidimo nuo atsakomybės, magistro baigiamojo darbo autorė negali išskirti beveik jokių tokios praktikos probleminių aspektų. Civilinio kodekso 6.86 straipsnis teismų praktikoje aiškinamas ir taikomas tinkamai, o Lietuvos Aukščiausiajam Teismui aptariamam teisiniu klausimu apskritai neteko suformuluoti nė vieno reikšmingesnio išaiškinimo, galbūt tik išskyrus išaiškinimą dėl laiduotojo prievolės likimo hipotekos kreditoriui įgyvendinant savo teisę pirmiausia išieškoti iš įkeisto turto ir tik po to pareikšti reikalavimą laiduotojui. Tuo tarpu Civilinio kodekso 6.259 straipsnis bylose, kilusiose iš

laidavimo teisiniuose santykių, yra buvęs aiškintas ir taikytas netinkamai, tačiau kasacinis teismas žemesnių instancijų teismams nubrėžė aiškią liniją, jog banko didesnės veiklos rizikos prisiėmimas nereiškia kaltės dėl žalos jam atsiradimo ir negali būti pagrindu Civilinio kodekso 6.259 straipsnio taikymui.

IŠVADOS

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra atskleista laidavimo sutarties esmė ir nurodytas šios sutarties tikslas. Laidavimo sutarties esmė yra ta, kad trečias asmuo įsipareigoja atsakyti kreditoriui už skolininką, jeigu šis neįvykdys savo subjektinės pareigos prievolėje, o laidavimo sutarties tikslas – gaunant už tai atlyginimą ar jo negaunant atsakyti kito asmens kreditoriams veikiant dėl kitų interesų.
2. Laidavimo sutartis yra konsensualinė, vienašalė, gali būti atlygintinė arba neatlygintinė, terminuota arba neterminuota. Laidavimo sutarčiai yra nustatyta privaloma rašytinė forma. Esminės laidavimo sutarties sąlygos yra laidavimu užtikrintos prievolės, kreditoriaus ir laiduotojo nurodymas.
3. Laidotojo prievolė yra solidari ir akcesorinė (papildoma, šalutinė). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje laiduotojo prievolės solidarumas aiškinamas kaip kreditoriaus pasirinkimo teisė, kam ir kaip pareikšti reikalavimą. Kreditorius turi pasirinkimo teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek pagrindinis skolininkas ir laiduotojas bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį. Laidavimo, kaip akcesorinės prievolės, pobūdis lemia, jog laidavimas yra priklausomas nuo juo užtikrinamos pagrindinės prievolės. Laiduotojo prievolės akcesoriškumas, remiantis kasacinio teismo praktika, iš esmės reiškia šios prievolės apimties priklausomumą nuo laidavimu užtikrintos prievolės apimties.
4. Nors įstatyme įtvirtinta, kad laidavimas atsiranda sudarius laidavimo sutartį arba įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu, ir ši nuostata pakankamai dažnai cituojama teismų praktikoje, mokslinio tiriamojo darbo autorės nuomone, įstatyme ar teismo sprendime gali būti įtvirtintas tik nurodymas (galimybė) asmeniui pateikti laidavimą, bet tokio nurodymo (galimybės) pagrindu laidavimo teisiniai santykiai savaime neatsiranda. Tam yra būtina laiduotojo valia ir atitinkama jos išraiška, kitaip tariant, laidavimo sutartis. Kadangi šiuo atveju problema glūdi ne netinkamame teisės aiškinime ir taikyme, bet pačiame teisiniame reglamentavime, darbo autorė siūlo keisti Civilinio kodekso 6.77 straipsnio 1 dalį, paliekant galioti nuostatą, kad „laidavimas atsiranda sudarius laidavimo sutartį“, ir išbraukiant

nuostatą apie galimus alternatyvius laidavimo atsiradimo pagrindus – „arba įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu“.

5. Teismams yra kilę problemų atribojant laidavimo sutartį nuo kitų sutarčių bei tinkamai kvalifikuojant ginčo santykius, vienais atvejais iš tikrųjų esančius laidavimo santykiais, o kitais atvejais tik iš pirmo žvilgsnio atrodančius tokiais esant. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką, yra išaiškinęs, kad laidavimas ir laidavimo draudimas yra skirtingi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, bei pateikęs jų skirtumus (atribojimo kriterijus). Kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, jog tuo atveju, jei vienas sutuoktinis sudaro su banku kredito sutartį, o kitas sutuoktinis laidavimu užtikrina kredito sutartį sudariusio sutuoktinio tinkamą įsipareigojimų įvykdymą bankui, abiem sutartimis išreikšdami vieną ir tą pačią valią paimti kreditą bendriems šeimos poreikiams tenkinti, tai laidavusiam sutuoktiniui solidarūs įsipareigojimas atsiranda pagal kredito sutartį, t. y. pagal pagrindinę prievolę grąžinti kreditą, dėl ko laidavimo sutartis tokiu atveju laikoma nesudaryta ir turi būti kvalifikuojama kaip sudėtinė kredito sutarties dalis, nes negali būti laiduojama už patį save savo kreditoriui.
6. Laiduotojo atsakomybę reglamentuojančių teisės normų aiškinimas ir taikymas yra pats problemišiausias teismų praktikoje. Dažniausiai teismai dėl laiduotojo prievolės turinio ir apimties skirtingai sprendavo skirtingai interpretuodami bankroto bylos pagrindiniam skolininkui iškėlimo įtaką laidavimo teisiniais santykiais. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo nuoseklią praktiką šiuo teisės klausimu. Visų pirma, kasacinis teismas išaiškino, kad iškėlus pagrindiniam skolininkui bankroto bylą ir dėl šios priežasties uždraudus jam vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, o taip pat nutraukus jo atžvilgiu netesybų ir palūkanų, tame tarpe procesinių palūkanų, skaičiavimą, laiduotojo prievolė sumokėti procesines palūkanas neišnyksta (nepasibaigia), nes pagrindas jas mokėti yra asmeninė paties laiduotojo atsakomybė už tai, kad jis geruoju nevykdė laidavimo prievolės, o jo kreditorius dėl to kreipėsi į teismą. Kasacinis teismas taipogi suformulavo precedentą, pagal kurį, jeigu dėl Įmonių bankroto įstatyme įtvirtinto teisinio reglamentavimo kinta (sumažėja) laidavimu užtikrinta skolininko prievolė, tai atitinkamai kinta (sumažėja) ir laiduotojo prievolė, nes laiduotojas negali laiduoti didesne apimtimi (už didesnę sumą), negu skolininkas skolingas. Taigi, tokiu atveju laiduotojo prievolės (įsipareigojimų) mastas turi būti nustatomas toks pat kaip ir pagrindinio skolininko

prievolės mastas. Tai reiškia, jog skolininkui dėl bankroto neskaičiuojamos netesybos ir palūkanos, atliekančios mokėjimo (atlyginimo) funkciją, negali būti priteisiamos ir iš laiduotojo.

7. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad laiduotojas gali būti atsakingas kreditoriui už pagrindinio skolininko prievolės perduoti kreditoriui individualiais požymiais apibrėžtą objektą neįvykdymą. Darbo autorė nesutinka su tokiu išaiškinimu, manydama, kad laiduojama gali būti tik už skolininko piniginius įsipareigojimus.
8. Formuodamas teismų praktiką dėl laidavimo ir hipotekos arba įkeitimo, kaip pagrindinės prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų, ir jų santykio, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad esant šių užtikrinimo priemonių daugetui kreditorius turi teisę savo nuožiūra pasirinkti ir nuspręsti, iš kokių solidariai atsakingų asmenų ir kokia apimtimi reikalauti prievolės įvykdymo, nebent prievolių užtikrinimo sutartyse nustatyta kitaip. Jeigu kreditorius nusprendžia pirmiausia pasinaudoti laidavimu, bet ne hipoteka (ar įkeitimu), tai nereiškia, kad kreditorius atsisakė pastarojo jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo ir kad laiduotojo prievolė pasibaigė.
9. Teismų praktikoje kurį laiką buvo laikomasi nuomonės, kad nesama pagrindo įtraukti laiduotojo trečiuoju asmeniu į pagrindinio skolininko bankroto bylą, jeigu jis nėra patenkinęs kreditoriaus reikalavimo ir atitinkamai neturi atgręžtinio reikalavimo skolininkui. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakeitė tokią ydingą žemesnių instancijų teismų praktiką, konstatavęs, jog yra būtina sudaryti objektyvias sąlygas laiduotojui pačiam dalyvauti bankroto procese.
10. Teismai yra susidūrę su problemomis dėl laidavimo pabaigą reglamentuojančių normų tinkamo aiškinimo ir taikymo bylose, kuriose buvo konstatuotas toks teisiškai reikšmingas faktas kaip pagrindinio skolininko likvidavimas ir išregistravimas. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo taisyklę, pagal kurią likvidavus dėl bankroto ir išregistravus iš Juridinių asmenų registro pagrindinį skolininką jo prievolė yra laikoma pasibaigusia ir tuo pačiu metu baigiasi laidavimas, išskyrus atvejus, kai kreditorius reikalavimą laiduotojui atskiroje byloje pareiškia dar iki skolininko likvidavimo ir išregistravimo, kas lemia, jog laidavimas nesibaigia. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

taipogi išaiškino, kad likvidavus ir išregistravus individualią įmonę, kaip neribotos civilinės atsakomybės juridinį asmenį, bei nesant tokios įmonės ir jos savininko turto kreditorių reikalavimams patenkinti, laikoma, jog pasibaigia savininko prievolės tiek kaip įmonės dalyvio, tiek kaip įmonės laiduotojo.

11. Pakankamai sudėtingai formavosi teismų praktika dėl terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigą reglamentuojančių normų aiškinimo ir taikymo, kol galiausiai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog šalys susitarimu gali pakeisti įstatyme nustatytus terminuoto ir neterminuoto laidavimo pabaigos terminus, numatydamas, kad laidavimas galioja iki visiško prievolių pagal pagrindinę sutartį įvykdymo, su sąlyga, kad toks šalių susitarimas yra išreikštas aiškiai ir nedviprasmiškai.

DARBO BAIGIMO DATA:

2013 m. gruodžio 16 d.

Rimantė Motuzaitė

2013 m. gruodžio 16 d.

PAGRINDINĖ LITERATŪRA

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Žin., 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Žin., 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Žin., 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas//Žin., 1964, Nr. 19-138.
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Žin., 2000, Nr. 64-1914.
6. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas//Žin., 2003, Nr. 94-4246.
7. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Žin., 2001, Nr. 31-1010.
8. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas//Žin., 2004, Nr. 63-2243.
9. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas//Žin., 2012, Nr. 127-6389.
10. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas//Žin., 1998, Nr. 54-1492.
11. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. kovo 23 d. nutarimas Nr. N-33. 2004-03-30//Žin., 2004, Nr. 47-1567.
12. 1987 m. birželio 22 d. Tarybos direktyva dėl kredito ir laidavimo draudimo, pakeičianti Pirmąją Tarybos direktyvą 73/239/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginio draudimo, išskyrus gyvybės draudimą, veiklos pradėjimu ir plėtojimu, suderinimo 87/343/EB, OL, 1987 L 185, P.0072–0076.
13. Bürgerliches Gesetzbuch, 1900.
14. Code Civil des Français, 1992.
15. Гражданский кодекс Российской Федерации, ГК, patvirtintas 1996 m. sausio 26 d įstatymu, Nr. 14-ФЗ.

Specialioji literatūra

1. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė.: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

2. Ambrasienė D., Baranauskas E., Dambrauskaitė A. ir kiti. Prievolių įvykdymo užtikrinimo teisinės problemos.: teminis straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
3. Baranauskas E. Įkeitimo teisinis reguliavimas.: daktaro dis. soc. mokslai: teisė, 2002.
4. Joskaudienė R. Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai. Vilnius: Eugrimas, 2012.
5. Juodka R. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006.
6. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn.6: Prievolių teisė. T. 1. Vilnius: Justitia, 2003.
7. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
8. Mikelėnas V. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
9. Radin, M. Guaranty and Suretyship, School of jurisprudence, University of California, 1929.
10. Samuel, G. Contract Law: Cases and Materials (1st ed.). Geoffrey Sweet & Maxwell, 2007.
11. Stanislovaitis R. Komercinė teisė, Vilnius: Eugrimas, 2005.
12. Stripeikienė J. Ar įkeitimo teisės akcesoriškumas – dogma? Jurisprudencija 1(103), 2008.

Teismų praktika

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

1. 2004 m. birželio 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Ūkio bankas“ v A. L., bylos Nr. 3K-7-308/2004.
2. 2006 m. spalio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė bankas „NORD/LB Lietuva“ v R. K., bylos Nr. 3K-3-428/2006.
3. 2007 m. balandžio 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kriptonika“ v UAB „Penki kontinentai“ , bylos Nr. 3K-3-183/2007.
4. 2007 m. spalio 1d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje J. B. v G. R., bylos Nr. 3K-7-216/2007.
5. 2007 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R. K. ir kt., bylos Nr. 3K-3-508/2007.
6. 2008 m. liepos 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Vilniaus autobusai“ v UAB DK „PZU Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-320/2008.

7. 2008 m. lapkričio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB bankas „Hansabankas“ (dabar – Swedbank) v M. D., bylos Nr. 3K-3-553/2008.
8. 2009 m. gegužės 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje „Swedbank“, AB, (buvęs pavadinimas – AB bankas „Hansabankas“) v P. B., D. B., bylos Nr. 3K-7-229/2009.
9. 2009 m. liepos 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje R. A. v UAB „Vilsima“, UAB „Čilija“, bylos Nr. 3K-3-261/2009.
10. 2010 m. vasario 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje BUAB „Vilnita“ v AB „Swedbank“, bylos Nr. 3K-3-21/2010.
11. 2010 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „Swedbank“ v R. K., D. K., bylos Nr. 3K-7-364/2010.
12. 2011 m. kovo 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Avižienių projektai“ v asociacija „Ekologinės statybos“, UAB „Interpro investicija“, A. D., bylos Nr. 3K-3-145/2011.
13. 2011 m. balandžio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB Swedbank v G. D., R. D., bylos Nr. 3K-7-61/2011.
14. 2011 m. balandžio 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Dangutės Ambrasienės, Česlovo Jokūbausko ir Sigito Gurevičiaus atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-7- 61/2011.
15. 2011 m. gegužės 17 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB DnB NORDBANKAS v V. B., V. V., A. V., bylos Nr. 3K-3-245/2011.
16. 2011 m. gegužės 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Swedbank“ v T. V. ir I. V., bylos Nr. 3K-3-227/2011.
17. 2011 m. gegužės 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje J. K. v Danijos AB Danske Bank A/S, bylos Nr. 3K-3-258/2011.
18. 2011 m. gegužės 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB DnB NORDBANKO v V. P. ir A. P, bylos Nr. 3K-3-257/2011.
19. 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo Česlovo Jokūbausko atskiroji nuomonė Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2011 m. gruodžio 29 d. nutarimo civilinėje byloje Nr. 3K-P-537/2011.
20. 2011 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimas, priimtas civilinėje byloje AB DNB bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.

21. 2011 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje J. M. v UAB „Prostinvest“, bylos Nr. K-3-545/2011.
22. 2012 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Onninen“ v uždaroji akcinė bendrovė „AKS projektai“, bylos Nr. 3K-3-88/2012.
23. 2012 m. gegužės 2 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB DNB Bankas v A. J. ir S. J., bylos Nr. 3K-P-537/2011.
24. 2012 m. birželio 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovės SEB bankas v E. R. ir L. R., bylos Nr. 3K-3-285/2012.
25. 2012 m. liepos 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB DNB lizingas v R. G., bylos Nr. 3K-3-349/2012.
26. 2013 m. sausio 18 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „SEB lizingas“ v J. B., bylos Nr. 3K-3-136/2013.
27. 2013 m. vasario 15 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje R. J., A. J., A. J. v kredito unija „Vilniaus taupomoji kasa“, bylos Nr. 3K-3-35/2013.
28. 2013 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimta civilinėje byloje AB „SEB lizingas“ v Ž. D., G. D., A. K., G. M., R. M. ir R. M, bylos Nr. 3K-3-184/2013.

Lietuvos apeliacinis teismas

1. 2008 m. spalio 16 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta civilinėje byloje “Evekas” v Prancūzijos įmonė Ltd Les Transports Duval, bylos Nr. 2-766/2008.
2. 2013 m. balandžio 16 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta civilinėje byloje „Swedbank“ v „Regrista“, bylos Nr. 2A-208/2013.
3. 2013 m. lapkričio 8 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta civilinėje byloje akcinė bendrovė „SEB lizingas“ v K. Ž., J. Ž., U. B. ir K. B., bylos Nr. 2A-961/2013.

LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA LAIDAVIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ SRITYJE: PROBLEMINIAI ASPEKTAI

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: laidavimo sutartis, laidavimo atsiradimas, laiduotojo prievolės solidarumas, laiduotojo prievolės akcesoriškumas, laiduotojo atsakomybė, laidavimo pabaiga, terminuotas laidavimas, neterminuotas laidavimas, teismų praktika

Šiame moksliniame tiriamajame darbe analizuojamas teisės normų, reguliuojančių laidavimo teisinius santykius, aiškinimas ir taikymas teismų praktikoje, suformuotoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo. Pirmoje darbo dalyje charakterizuojama laidavimo sutartis, atskleidžiami jos esminiai ypatumai ir laiduotojo prievolei būdingi bruožai – solidarumas ir akcesoriškumas. Antroje darbo dalyje analizuojama teismų praktika dėl probleminių laidavimo teisinių santykių klausimų, pirmiausia atkreipiamas dėmesys į Civiliniame kodekse ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimuose pakankamai dažnai cituojamą laidavimo atsiradimą įstatymo ar teismo sprendimo pagrindu. Minėtoje dalyje taip pat nagrinėjama teismų praktika dėl laidavimo teisinių santykių kvalifikavimo ir atribojimo nuo kitų teisinių santykių – laidavimo draudimo ir sutuoktinių su banku sudarytų kredito ir laidavimo sutarčių bei iš jų atsirandančių prievolių teisinio kvalifikavimo. Ypatingas dėmesys yra skiriamas poskyriui dėl laiduotojo atsakomybės apimties prievolės neįvykdymo atveju ir procesinių palūkanų priteisimo iš laiduotojo, akcentuojami prieštaringi teismų išaiškinimai dėl laidavimo prievolės turinio. Apžvelgiamos laidavimo pabaigą reglamentuojančių normų tinkamo aiškinimo ir taikymo problemos bylose, kuriose buvo konstatuotas toks teisiškai reikšmingas faktas kaip pagrindinio skolininko likvidavimas dėl bankroto ir išregistravimas iš Juridinių asmenų registro, o taip pat teismų praktika dėl terminuoto ir neterminuoto laidavimo. Mokslinio tiriamojo darbo autorė darbo pabaigoje pateikia išvadas.

LITHUANIAN COURT PRACTICE IN THE LEGAL RELATIONSHIP OF SURETY: PROBLEMATIC ASPECTS

SUMMARY

Key words: surety contract, surety emergence, guarantor's obligations of solidarity, accessorising of guarantor's obligations, guarantor's responsibility, end of guaranty, fixed –term suretyship, non-term suretyship, court practice

The research paper analyzes interpretation and application of law cases governing the legal relationship of surety under the Supreme Court of Lithuania. In the first part the author characterizes surety contract revealing its essential features and characteristic features of guarantor's obligation, solidarity and accessorising. The second part analyzes the court practice on the issues of complicated surety relationship, drawing attention to quoted surety emergence of law that often emerges in the court under the Civil Code and the Supreme Court of Lithuania. The above mentioned section also examines court practice on surety qualification of legal relations and decoupling from spouses, and surety insurance with the bank of credit as well as surety agreements and obligations arising from their legal classification. There is particular attention drawn to the surety on the subdivision of the scope of liability in case of failure to fulfill obligations, thus taking legal proceedings to sue interest from the guarantor, highlighting conflicting judicial interpretations on the surety obligation content. An overview of problems appearing in proper interpretation and application of norms of surety rules is made including cases where the law has been found as a significant factor in the main debtor's liquidation and removal from the Register of Legal Entities, as well as the case law on fixed-term and non-term suretyship. At the end of the research paper the author draws some conclusions.

KONTAKTINĒ INFORMACIJA:

El. paštas: rimante.motuzaitė@gmail.com

Mob. tel. 861841617